UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

Academiejaar 2012 - 2013

Een etnografisch onderzoek in Villa Voortman over de constructie van psychische problemen:

in ontmoeting, de verhalen van de stille stem.

Yentl Van den Steen

Promotor: Prof. Dr. Geert Van Hove

Masterproef neergelegd tot het behalen van de graad van Master in de Pedagogische Wetenschappen, optie Orthopedagogiek

DANKWOORD/ VOORWOORD

Eerst en vooral wil ik de mensen van Villa Voortman bedanken om mij op te nemen in hun groep, voor de vele fijne momenten en uitzonderlijke gesprekken. Het is niet vanzelfsprekend om een onderzoeker in een veilige plek toe te laten. Jullie deden meer dan dat en zorgden ervoor dat Villa Voortman ook voor mij bijzonder werd. Ik heb bij jullie leren ontspannen en plannen loslaten. Daarnaast is mijn kijk op de wereld veranderd door mijn ontmoetingen met jullie. Dit is zowel in mijn persoonlijk als 'professioneel' leven te zien. Bedankt!
Daarbij wil ik ook Johan, Dirk en Frauke[1] bedanken om mij met de Villa vertrouwd te maken en mij te helpen de eerste stappen te zetten. Heel erg bedankt!

Ook wil ik graag mijn vrienden en vriendinnen bedanken. Jullie onherroepelijke geloof in mijn kunnen, deed mij vaak glimlachen. Jullie uitspraken en aanmoedigingen gaven mij steun wanneer ik het nodig had. Bedankt!

Een andere grote steun was mijn promotor professor Van Hove. Dikwijls wou ik eerst iets afwerken voor ik een update stuurde of was ik lang bezig met het formuleren van een te lange mail..., maar het uiteindelijk antwoord of gesprek zorgde voor nieuwe energie en grote vorderingen. Dank u wel daarvoor!

Vervolgens wil ik mijn ouders en broers graag bedanken voor het verdragen van mijn (vele en lange) uiteenzettingen over een voor jullie zo vreemde wereld. Speciale dank aan mijn ouders, omdat ze bereid waren om naar de benefiet van Villa Voortman te komen. Dit betekent veel voor mij, omdat ik niets mooier vind dan het delen en laten zien van de wereld waar mijn mond (en hart) zo van overloopt.

Tot slot nog een extra dank je wel aan Lize en haar moeder en mijn ouders voor het nalezen en verbeteren en vooral hun onvoorwaardelijke steun.

[1] Frauke Maes heeft in Villa Voortman tijdens het academiejaar 2011 - 2012 stagegelopen en ook haar masterproef: 'Het verhaal van de mens achter de patiënt: het samen- (be)leven in ontmoetingshuis Villa Voortman' daar geschreven.

ABSTRACT

De relatie tussen maatschappij en mensen met psychische problemen is problematisch. Contact met de psychiatrie heeft een grote invloed op het verhaal van de persoon. Deze masterproef geeft de verhalen van de mensen van Villa Voortman weer en illustreert daarmee op welke manier ze psychische problemen in hun leven construeren. Dit werk is dan ook een verzameling van stukjes van verschillende delen van rizome's die in de periode maart 2012 – mei 2013 tijdens mijn bezoeken werden verteld.

De theoretische basis van deze masterproef is disability studies & postmodernisme. De nadruk wordt gelegd op de veerkracht, de mogelijkheid tot transgressie en nomadisme & de vloeiendheid van identiteit. Tegelijkertijd laat het Villa Voortman zien door de ogen van de mensen, nl. als een kostbare niche die hen ondersteunt. Vervolgens wordt er ook ingegaan op twee complementaire en krachtige bewegingen, nl. 'vrede hebben met' en activisme. Deze masterproef illustreert hoe krachtig deze mechanismen zijn. Daarnaast wordt de niet congruente situatie geschetst waarin vele bezoekers zich bevinden: enerzijds hebben velen een diagnose die zorg implicieert, maar anderzijds zijn hun levensomstandigheden hiermee niet in overeenstemming. Een ander opvallende eigenschap van de mensen van Villa Voortman is de grote wederkerigheid. Dit wordt gelinkt aan de circle of courage en de presentietheorie van Baart.

Daarnaast omvat deze masterproef het etnografische proces van de onderzoeker in een zoektocht naar transparantie en participatie. Er wordt ingegaan op de eigen ervaringsdeskundigheid, de positionering, vooroordelen, … en er wordt verslag uitgebracht van het doorlopen proces.

Yentl Van den Steen

Studente Pedagogische Wetenschappen, afstudeerrichting Orthopedagogiek

Een etnografisch onderzoek in Villa Voortman over de constructie van psychische problemen: in ontmoeting, de verhalen van de stille stem.

Promotor: Prof. Dr. Geert Van Hove

Academiejaar: 2012-2013

INHOUDSTAFEL

DANKWOORD/ VOORWOORD 2
ABSTRACT 3
INHOUDSTAFEL 4
INLEIDING 6
DEEL 1: DE VERKENNING 7
Probleemstelling 7
Onderzoeksvragen 8
Theoretische achtergrond 9
1 Disability studies 9
2 Postmodernisme 11
3 Besluit: disability studies & postmodernisme 12
Context: Villa Voortman 13
1 Voorstelling 13
2 Kernconcepten (theoretische en conceptuele basis) 14
DEEL 2: HET ONDERZOEK 18
Onderzoeksdesign/methodologische keuzes 18
1 Etnografisch onderzoek: kwalitatief en exploratief 18
2 Etnografisch onderzoek 18
3 Kenmerken van etnografisch onderzoek 19
4 De thematische analyse: hoe komt men tot resultaten? 21
Het proces 22
Ethische reflecties 25
1 Mijn positie 25
2 Resocialisatie 26
3 Mijn eigen ervaringsdeskundigheid 27
4 Benoemen 28
5 Loslaten 29

6 Waarom willen mensen meedoen aan mijn onderzoek? 29
7 Vooroordelen 30
Resultaten & discussie 32
Onderzoeksvraag 1: Hoe praat men over zichzelf en welke plaats geeft men in welke situatie en context aan 'psychische problemen'? 32
Onderzoeksvraag 2: Op welke manier kijken de bezoekers van Villa Voortman naar onze samenleving? 42
Onderzoeksvraag 3: Op welke manier gaan de bezoekers van Villa Voortman met elkaar om? 45
De kwaliteit van mijn onderzoek 49
Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie 52
DEEL 3: BESLUIT 54
REFERENTIELIJST 56
Bijlage 1: Schematische voorstelling van de resultaten 63
Bijlage 2: Abstract van de masterproef van Flore Van Assche 64

INLEIDING

Deze masterproef is het verslag van de weg die ik afgelegde van maart 2012 tot heden. De probleemstelling van waaruit ik vertrek, heeft mij voor het eerst bezig gehouden tijdens mijn opleiding als professionele bachelor in de orthopedagogie.

Vervolgens ga ik in op mijn onderzoeksvragen. Deze heb ik tijdens mijn proces aangepast, omdat mijn interesses en kijk op de wereld veranderde. Wat wel een constante is gebleven, zijn mijn theoretische kaders. Deze verduidelijk ik in het hoofdstuk 'theoretische achtergrond', maar ze vormen tegelijkertijd ook de rode draad doorheen mijn masterproef. Daarom koppel ik hier regelmatig naar terug.

Een ander belangrijk element van dit onderzoek is mijn context, daarom ga ik uitgebreid in op Villa Voortman. Vooral de stem van de bezoekers staat centraal, al ga ik daarnaast ook in op enkele fundamentele theoretische kaders.

In het tweede deel ga ik dieper in op mijn onderzoek. Ik leg uit wat etnografisch onderzoek is en bespreek enkele kenmerken. Vervolgens verduidelijk ik wat een thematische analyse inhoudt en leg ik uit op welke manier ik tot mijn resultaten gekomen ben. Vervolgens geef ik verder mijn proces weer en enkele ethische reflecties.

Het derde deel bestaat uit mijn resultaten: ik beantwoord mijn onderzoeksvragen aan de hand van enkele thema's. (Een schematische voorstelling is terug te vinden in bijlage 2). Vervolgens ga ik in op de betrouwbaarheid van mijn onderzoek en verduidelijk ik daarnaast ook de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie van mijn masterproef. Ik rond af met het besluit.

DEEL 1: DE VERKENNING

Probleemstelling

Al sinds mijn jeugd ben ik op bepaalde momenten bezig met mijn beperking: hoe voel ik mij erbij? Hoe reageren mensen en wat doet dit met mij? Hoe benoem ik mezelf in bepaalde situaties? De antwoorden op deze vragen verschillen van moment tot moment. De ene periode ben ik hier heel erg mee bezig, op een ander moment totaal niet. Deze persoonlijke ervaringen zijn mijn referentiekader wanneer het gaat over het omgaan met een beperking.

Daarnaast werd er tijdens mijn opleiding als professionele bachelor in de orthopedagogie regelmatig stilgestaan bij de voor- en nadelen die samenhangen met (het krijgen van) een diagnose. Voor mij zijn deze (naast mijn eigen persoonlijke ervaringen) verbonden met enkele ontmoetingen die ik heb gehad tijdens mijn stage in een dagactiviteitencentrum en beschut wonen. Ik heb tijdens deze stage gemerkt dat sommige mensen niet wisten welke diagnose bij hen was gesteld. In het algemeen was de diagnose en de gevoelens die hiermee samenhangen iets dat niet werd besproken. De uitzondering hierop was één vrouw met wie ik regelmatig individueel contact had. Zij dacht vaak na over hoe ze met haar diagnose/beperking moest omgaan en was zich bewust van de mogelijke gevolgen voor de manier waarop mensen haar bekijken. Tijdens onze gesprekken kwam dit af en toe impliciet en expliciet aan bod. Tijdens dit academiejaar ben ik naar dezelfde stageplaats teruggekeerd. Het viel mij op dat een aantal mensen spontaan over hun psychische problemen vertelden: ze deelden hun gedachten en gevoelens, de verschillende ervaringen met de omgeving,... Kortom mijn masterproefonderwerp leeft bij een aantal mensen en sluit aan bij de eigen vragen en bedenkingen.

Wat gebeurt er wanneer mensen psychisch ziek worden of wanneer iemand anders vindt dat iemand psychische ziek is? Patricia Deegan (1993) omschrijft het gevoel alleen te lijden, de confrontatie met haar eigen stereotypen over de psychiatrie, het gevoel geen toekomst meer te hebben, de manier waarop mensen je gaan bekijken, … Dit is wat volgens haar volgt op het krijgen van een psychische diagnose. Zij is van mening dat men hiervan moet 'herstellen'[2].
Ook Jasmina Sermijn (2007) laat in haar onderzoek zien dat het heel ingrijpend is voor het zelf om een diagnose te krijgen. Men wordt patiënt, dit brengt met zich mee dat men als een object gezien wordt, een stigma krijgt en zelfs geïsoleerd wordt. Dezelfde ervaring heeft ook K.:

> Ik zeg aan niemand dat ik in de psychiatrie gezeten heb, anders veroordelen ze je toch al op voorhand. Als je je buurman vertelt dat je in de psychiatrie zat, mag je zeker zijn dat je meteen terug vliegt als je nog maar eens zat bent. (Verslag van het visiegesprek van 27 februari 2012)

[2] Herstellen plaats ik bewust tussen aanhalingstekens, omdat dit woord soms gemengde reacties kan oproepen. Ik bedoel hiermee geen genezing, maar het terugvinden van zichzelf. De gestelde diagnose reduceert en definieert mensen niet meer. Men herontdekt de eigen capaciteiten en en geeft opnieuw betekenis en een doel aan het leven (Annette Plooy, 2008).

(Ik moet er wel bij vermelden dat niet iedereen het daarmee eens is, M. gaf het volgende als antwoord: “je moet je niet schamen voor je psychische problemen, anders werk je zelf het stigma in de hand”).

Het effect van contact met de psychiatrie op de persoon en zijn/haar omgeving, is wat ik zie als een probleem. Wat dit nog groter maakt, is het gebrek aan aandacht dat hier traditioneel naartoe gaat. Ondanks dat dit iets is wat de mensen zelf bezighoudt. Dit brengt mij bij mijn onderzoeksvragen.

Onderzoeksvragen

In mijn eerste onderzoeksopzet formuleerde ik mijn algemene vraag als ‘hoe construeren mensen psychische problemen in hun leven’. Wanneer dit voor verwarring zorgde, sprak ik over ‘hoe gaan mensen om met ‘psychische problemen’’. Ik plaats bewust aanhalingstekens, aangezien sommige mensen zich niet of niet altijd zo definiëren.
De kern van deze masterproef is de manier waarop de mensen van Villa Voortman over dit thema communiceren. Daarnaast ben ik ook geïnteresseerd in hoe ze naar zichzelf en de samenleving kijken en op welke manier deze mensen met elkaar in interactie gaan.

Hoe gaan de mensen van Villa Voortman om met ‘psychische problemen’?

- Hoe praat men over zichzelf en welke plaats geeft men in welke situatie en context aan ‘psychische problemen’?
- Op welke manier kijken de bezoekers van Villa Voortman naar onze samenleving?
- Op welke manier gaan de bezoekers van Villa Voortman met elkaar om?

Maar zijn deze vragen dan nog relevant voor mensen die zichzelf, in gesprekken met mij op een bepaald moment op een bepaalde plaats (doorgaans Villa Voortman), laten zien als iemand zonder ‘psychische problemen’? Ik ben van mening dat dit wel zo is, aangezien Villa Voortman de plaats van mijn onderzoek is en ik zoveel mogelijk mensen wil betrekken die hier deel van uitmaken. Bovendien is de vloeiendheid van identiteit een belangrijk onderzoeksthema.

Tijdens mijn bezoeken heb ik gemerkt dat mijn vragen gevoelig kunnen liggen. Zo kreeg ik, na uitleg over het thema van mijn masterproef, de opmerking dat ik op zoek ben naar pijn en verdriet. Dezelfde persoon is later ook boos geworden toen ik aan de groep iets wou vragen. (Bij het onderdeel ‘proces’ kom ik hier op terug en leg ik uit welke conclusies ik hieruit getrokken heb). Ik heb begrip voor deze reactie, toch is het nooit mijn bedoeling geweest om op zoek te gaan naar persoonlijk verdriet en leed. Deze ‘negatieve’ reactie kan ik nu ook plaatsen, aangezien in de loop van mijn onderzoek mijn onderzoeksvragen verder zijn geëvolueerd. Nu ik erop terug kijk, zie ik dat de eerder geformuleerde onderzoeksvragen toch eerder individueel waren en (onbedoeld) toch connotaties bevatten van een medische perspectief. Bij het onderdeel ‘ethische reflecties’ & ‘het proces’ kom ik hier op terug.

Wat ik in deze masterproef wil doen, is inzicht krijgen in hoe enkele mensen met 'psychische problemen' omgaan en door hun ogen kijken naar de zaken die gebeuren. Om het in de beeldspraak van Tanya Titchkosky (2002) uit te drukken wil ik graag samen met de mensen van Villa Voortman een kaart maken over 'psychische problemen' waarin wij de zaken, die voor hen van betekenis zijn, aangeven. Het gaat om een momentopname, aangezien een kaart openstaat voor andere invloeden (Deleuze & Guattari, 1976 in Sermijn, Loots, & Devlieger, 2009). Het verhaal dat mensen vertellen over 'psychische problemen' is dan ook een momentopname en een rizomatisch construct. Daarom is het belangrijk om deze thesis te bekijken als een verkenning van een deel van een kaart die nooit af zal zijn (Sermijn, Loots, & Devlieger, 2009).

Theoretische achtergrond

In de loop van mijn opleiding heb ik kennis gemaakt met een brede waaier aan theoretische kaders. Enkele hiervan zijn in de loop van de tijd deel gaan uitmaken van mijn grondhouding en vormen de basis van mijn handelen. In dit onderdeel ga ik kort in op disability studies en het postmodernisme, vervolgens verbind ik beide kaders met elkaar. Doorheen mijn masterproef komen beiden verder impliciet en expliciet aan bod.

1 Disability studies

Hoewel disability studies voor mij één van mijn belangrijkste pijlers is, vind ik het beschrijven van dit vakgebied een uitdaging. In deze masterproef ontbreekt de ruimte om in te gaan op het ontstaan en de historische achtergrond, maar tegelijkertijd ervaar ik mijn omschrijving daardoor als onvolledig.

Dit vakgebied is een groot internationaal veld, het is een matrix van theorieën, pedagogieken en praktijken (Garland - Thomson, 2002 in Goodley, 2010). Er zijn verschillende perspectieven die elk op een bepaalde manier kijken en reageren op disablism (Goodley, 2001 in Goodley, 2010; Thomas, 2007 in Goodley, 2010). Voorbeelden zijn het sociaal model in Engeland (In Canada en Engeland ligt de focus bijvoorbeeld op mensen met een beperking als minderheidsgroep (Goodley, 2010), culturele disability studies (zie o.a. Davis (1995, 2002), Mitchell & Snyder (1997, 2006)) (Goodley, 2011), het relationeel perspectief dat grote navolging kreeg in Scandinavië (zie o.a. Traustadottir 2004a, 2004b, 2006) (Goodley, 2011). Hier uitgebreid op ingaan, zou mij te ver brengen. Daarom richt ik mij op Disability studies in Gent en op de algemene achterliggende ideeën.

In Gent wordt het vakgebied op de eigen website (http://www.disabilitystudies.ugent.be/) omschreven als "orthopedagogiek, participatie en inclusieve opvoeding/ disability studies and inclusive education" (Eerste kennismaking, para. 1). Het is gegroeid vanuit de orthopedagogiek, maar heeft wel andere uitgangspunten. Kernbegrippen zijn inclusie, ondersteuning, dialoog en empowerment, de focus ligt dus niet langer meer op zorg, interventie, behandeling en aanpassing. "Aldus wordt er een poging ondernomen om met Disability Studies in Gent een 'revolutie' te organiseren en te verschuiven van Defectstudies naar Diversiteitsstudies" (Eerste kennismaking, para. 5).

Men stelt de doorgaans gemaakte aannames over disability in vraag (Rioux, 1997). Men klaagt bijvoorbeeld de perceptie van beperking als een probleem aan (Johnstone, 1998) en bekijkt deze mensen niet meer als meelijwekkend of als helden die zoveel pech te boven zijn gekomen (Johnstone, 1995 in Johnstone, 1998; Finkelstein, 2004). Men gaat in tegen wat Oliver de grote theorie van beperking noemt (Oliver, 1990 in French & Swain, 2004). Bovendien bekijkt men niet enkel het individu op zich, zoals het geval is bij mensen die denken vanuit het medische model. Maar houdt men rekening met de invloed van de sociale, ethische en politieke omgeving (Rioux, 1997; pfeiffer, 2003 in Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & de Maagd, 2007; Finkelstein, 2004; Titchkosky, 2003). Het is de beperkende samenleving (Thomas, 2004) - niet de beperking op zich - die ervoor zorgt dat mensen niet gelijkwaardig kunnen deelnemen (Rioux, 1997; Finkelstein, 2004). Het gaat om meer dan enkel toegankelijkheid en mobiliteit (Finkelstein, 2004). Roets & Goodley (2008) verwoorden dit als volgt:

> Critical disability studies is an emerging interdisciplinary academic field that examines social, cultural, political, historical, psychological and relational theories of disability and impairment related to the dynamic interplays between impaired bodies and minds and various aspects of contemporary culture, politics, and society (see Corker & Shakespeare, 2002; Snyder, Brueggemann & Garland-Thomson, 2002; Garland-Thomson, 2005; Tremain, 2005; Shildrick & Price, 2005/2006; Snyder & Mitchell, 2006; Goodley, 2007a, forthcoming). (Introduction, para. 2)

Deze uiteenzetting verwijst naar het onderscheid dat volgens het Brits sociaal model (Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008) wordt gemaakt tussen impairment/ disability (of handicap/ beperking). Het eerste verwijst naar het lichamelijke verschil, het tweede slaat op de samenleving die ervoor zorgt dat mensen met een beperking niet volwaardig kunnen deelnemen (Finkelstein, 2004; Goodley, 2011). Beiden worden soms, vanuit het modernistische denken, bekeken als concepten die geen verband hebben met elkaar (Oliver, 1992 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008). Volgens Stone (1995) zorgt dit ervoor dat we allen vervreemd zijn van ons lichaam (Stone, 1995 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008). Bij het besluit van dit onderdeel kom ik hierop terug.

Een belangrijke pijler van disability studies is de conventie over de rechten van mensen met een beperking, dit werd in 2009 door België geratificeerd. Men zegt uitdrukkelijk dat ieder mens recht heeft op een volwaardige participatie in onze samenleving (Van Hove et al., 2012). Thomas (2004) vindt dat disability studies zich onderscheidt in de manier waarop ze hier naar streven en mensen met een beperking hierin willen ondersteunen. Disability studies richt zich op het collectieve (Johnstone, 1998) en zet aan tot sociale actie (http://www.disabilitystudies.ugent.be). Oliver (1996) spreekt over praxis, dat is de verbinding tussen theorie en sociale verandering (Oliver, 1996 in Goodley, 2011).

Een kernzin is 'nothing about us, without us' (Barnes & Mercer, 1997; Goodley & Lawthom, 2005); Goodley & Moore, 2000; Stone & Priestley, 1996 in Tregaskis & Goodley, 2005). Traditioneel wordt de stem van de persoon met een beperking niet gehoord (Van Hove et al., 2012). Disability studies wil deze

mensen juist wel een stem geven, zodat ze voor zichzelf kunnen opkomen (Marks, 1996) en hun 'alternative discourses' kunnen vertellen (Goodley, 2007, p. 319). Wanneer men onderzoek over mensen doet zonder hen hierbij te betrekken, bevestigt dit de traditionele constructie (Swain, 1995 in Goodley, 1999). Dezelfde bezorgdheid is er ook in andere disciplines zoals 'feminist' onderzoek (Goodley, 1999, p. 27).

Bovenstaande uiteenzetting laat ook al een ander belangrijk aspect van disability studies zien, nl. het interdisciplinaire karakter. Men beperkt zich niet tot zijn vakgebied, maar maakt gebruik van andere disciplines (Johnstone, 1998).

2 Postmodernisme

Het postmodernisme is een paradigma, net zoals het humanisme, functionalisme, structuralisme, ... Elk van hen heeft een aantal assumpties over de wereld, daaruit ontstaan er theorieën. Afhankelijk van het paradigma worden modellen op verschillende manieren geïnterpreteerd, waardoor er nieuwe theorieën kunnen ontstaan en eventueel nieuwe paradigma's (Gabel & Peters, 2004).

Het voorvoegsel post kan verschillende zaken betekenen: het afzetten, een ontkenning, een ontwikkeling, … van het modernisme (Corker & Shakespeare, 2002) of aanduiden dat het volgt op het modernisme (Rolfe, 2001). Dit wil niet zeggen dat het tijdperk van het modernisme definitief voorbij is, maar wijst op een andere manier van denken (Lyotard, 1992 in Rolfe, 2001). Postmodernisme kan gezien worden als kritiek op de ideeën van het modernisme (Lyotard & Thébaud, 1979 in Rolfe, 2001). Maar in onze huidige maatschappij bestaan beide denkwijzen naast elkaar (Rolfe, 2001). Om postmodernisme uit te leggen, heb ik ervoor gekozen om ook kort in te gaan op wat het niet is, nl. modernisme.

Modernisme is gestoeld op de aannames van de verlichting. Men gelooft in de sociale vooruitgang, ziet wetenschap als waarheid, bekijkt de mens als een onafhankelijk subject dat rationeel kan denken en aan de basis ligt van het zijn en kennistheorieën (Corker & Shakespeare, 2002). Daarnaast gelooft men ook in de allesomvattende theorieën, ook wel metaverhalen genoemd (Rolfe, 2001).

Postmodernisme stapt af van de hierboven vermelde aannames: er zijn geen grote allesomvattende theorieën (Lyotard, 1984 in Thomas, 1999; Rolfe, 2001), maar in plaats daarvan verschillende naast elkaar staande verhalen met elk een ander perspectief (Rolfe, 2001). Derrida spreekt daarom van een "decentred universe" (Derrida, 1974 in Rolfe, 2001, p. 41). Dit is ook wat Lytard (1984 in Rolfe, 2001) benoemt als het grootste verschil tussen modernisme en postmodernisme. Kennis is meervoudig en afhankelijk van de omgeving en de geschiedenis. Door deze meervoudigheid zijn er ook geen zekerheden meer (Corker & Shakespearen 2002). Ook het subject is meervoudig. (Volgens het post - structuralisme) worden we gevormd door het complex geheel van relaties en zijn we niet, zoals het modernisme zegt, autonoom (Corker & Shakespeare, 2002). Zoals Thomas (1999) zegt is het de cultuur die ons vormt en niet omgekeerd.

Meervoudigheid, onstabiliteit en onzekerheid brengt een grote verdraagzaamheid mee voor verschil, tegenstellingen en conflict. Volgens Corker & Shakespare (2002) ligt hierin de waarde van het postmodernisme.

3 Besluit: disability studies & postmodernisme

Bovenstaande uiteenzetting verduidelijkt deze afzonderlijk, maar hoe verhouden zich ten opzichte van elkaar? Ieder paradigma bekijkt disability op een bepaalde manier (Gabel & Peters, 2004). Wanneer men een beperking bekijkt vanuit een modernistisch referentiekader, gaat men mensen categoriseren en objectief naar iemand kijken en hen op deze manier in de positie van de 'ander' plaatsen (Goodley & Rapley, 2001 in Roets & Goodley, 2008). Het postmodernisme heeft een andere kijk die grote overeenkomsten vertoont met de visie van disability studies. In dit deel leg ik verder de link tussen beiden.

Het classificeren en het zien van disability en impairment als twee verschillende categorieën wordt teniet gedaan door het postmodernistische denken (Corker & Shakespeare, 2002; Shakespeare & Watson, 2001 in Roets & Goedgeluck, 2007; Gabel & Peters, 2004). We stappen, zowel vanuit het postmodernisme als vanuit disability studies, af van de manier waarop deze zaken volgens de dominante visie worden ingevuld. Want dit is opnieuw een manier om mensen het zwijgen op te leggen en te beperken (Corker & Shakespeare, 2002; Danforth, 1997, 2004 in Roets & Goedgeluck, 2007; Granger, 2010). In plaats daarvan gaan we zoeken naar wat disability is in veranderende kennis, socio - politieke context en cultuur (Corker & French, 1999; Gabel & Peters, 2004). Kortom disability vanuit een ander perspectief dat naast het dominante kan bestaan en de verschillende manieren waarop het gelezen en geconstrueerd kan worden (Gabel & Peters, 2004). Deze manier van denken laat de wereld zien in al zijn complexiteit. Door het verdwijnen van de vaststaande grenzen ontstaat er ruimte voor de persoon (Gordon, 1997 in Granger, 2010).

Het sociaal model kan op een verschillende manier gelezen worden, afhankelijk van het paradigma van waaruit men vertrekt (Gabel & Peters, 2004). Volgens het postmodernisme kan disability ook worden gezien als iets dat in relatie tot anderen ontstaat (Bogdan & Taylor, 1992 in Roets & Goedgeluck, 2007; Pfeiffer, 2003 in Roets & Goedgeluck, 2007; Marks, 1996). Op dezelfde manier kijkt men vanuit het postmodernistisch paradigma ook naar het zelf en identiteit. Hier ga ik bij het deel 'ethische reflecties: mijn ervaringsdeskundigheid' verder op in. Gabel & Peters (2004) zien het postmodernisme als een manier om ondanks de realiteit van de (fysieke) beperking, zich te blijven verzetten tegen disablement. Dit in tegenstelling tot het modernisme, dat ervoor zorgt dat men vervreemd raakt van het eigen lichaam (Stone, 1995 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008). Door het postmodernisme komt er een einde aan de 'mind/body dichtomy' (Grosz, 1994 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008; Witz, 2000 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008). Op deze manier ontstaat er ruimte om ervaringen vanuit het lichaam te vertellen, maar tegelijkertijd ook in te gaan tegen de beperkingen die ervaren worden door de constructie ervan door de maatschappij (Braidotti, 1994 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008).

Mensen met een beperking worden niet gezien als verschillend, maar als beperkt (Ghai, 2003). Door het postmodernisme wordt ruimte gecreëeerd om het te hebben over de ervaren moeilijkheden, zonder dat het afbreuk doet aan de eigenwaarde (Morris, 1996 in Ghai, 2003).

In het postmodernisme is er een veelheid aan verhalen die men niet kan reduceren tot een eenheid (Sermijn, Loots, & Devlieger, 2009). Dit komt overeen met de onmogelijkheid van disability studies om tot een synthese te komen. De werkelijkheid is te gecompliceerd om eenduidige antwoorden/verklaringen te kunnen geven (G. Van Hove, persoonlijke mededeling, 8 mei 2013 & 20 maart 2013).

Context: Villa Voortman

Van bij de eerste pogingen tot het formuleren van mijn onderzoeksvoorstel heb ik de nadruk gelegd op participatief en transparant werken met respect voor de deelnemers. Toen Dirk Bryssinck, psycholoog en begeleider van Villa Voortman, kwam spreken in een les drugsmisbruik, vond ik een context die aansloot bij mijn eigen visie.

Mijn masterproef is ontstaan in Villa Voortman en onlosmakelijk verbonden met deze unieke context. In dit gedeelte laat ik eerst de mensen zelf aan het woord en ga ik vervolgens dieper in op de kernconcepten. Dit eerste beeld zal in deze masterproef verder verfijnd en uitgediept worden, zodat het recht doet aan deze unieke, complexe omgeving van ontmoetingen op de grens van de psychiatrie.

1 Voorstelling

Villa Voortman is officieel een activiteitencentrum gericht naar mensen met een dubbel diagnose. Maar deze benaming wordt door de begeleiding of de bezoekers nooit gebruikt. Als antwoord op de vraag wat Villa Voortman is, vind ik dit onvoldoende. Bovendien staat het benoemen met een label in contrast met de visie en manier van werken. Een mooie illustratie hiervan is het gesprek op 6 september 2012: Peter legde uit dat de meeste mensen van de Villa een dubbeldiagnose hebben, één van de stagiairs reageerde oprecht verbaasd (Observatieverslag 6 september 2012)[3].
Om Villa Voortman voor te stellen, geef ik de voorkeur aan de omschrijving die door de mensen zelf gegeven wordt in de samen uitgewerkte visietekst[4], verslagen van vergaderingen en vele gesprekken.

[3] Doorheen deze masterproef verwijs ik regelmatig naar mijn eigen observatieverslagen die voor anderen niet toegankelijk zijn. Ik heb ervoor gekozen deze op te nemen, omdat dit het gemakkelijk maakt om indien nodig mijn verslag erbij te nemen (bijvoorbeeld bij de bespreking met de mensen van de Villa). Bovendien illustreert dit – vooral bij het deel 'resultaten' – de verschillende delen van verhalen die in de loop van de tijd zijn verzameld en in deze masterproef als een tijdelijk gebriccoleerd geheel zijn weergegeven.

[4] Ik verwijs naar de visietekst die tentoongesteld is op de benefiet van 29 september 2012. Van bij de opstart is men begonnen met het bespreken van de visie, uiteindelijk is deze op papier gezet en opgehangen in het gebouw. Ondertussen, zo vertelde Peter mij, is hij aan het werken aan een nieuwe versie (Observatieverslag 26 april 2013).

De Villa komt naar voor als een vrij nest voor bezoekers met nadruk op weinig hiërarchie. Het motto is: “minimale krijtlijnen, maximale verantwoordelijkheid” (Visietekst, 2012, p.9) Iedereen is welkom in deze taboe- en labelloze zone. Er is ruimte voor diversiteit: “Iotgenoten, maar toch allemaal verschillend” (Visietekst, 2012, p. 6). Daarnaast is het een plaats waar er geloofd wordt in mensen. Door respect te hebben en vertrouwen te geven wordt open communicatie mogelijk gemaakt. Villa Voortman biedt een huis aan zonder drempels waar de nadruk ligt op samen zijn al dan niet binnen de aangeboden activiteiten. Een andere belangrijke bouwsteen is de grote creativiteit van vele bezoekers, in de villa krijgt men de kans om dit te uiten (Visietekst, 2012).

Enkele mensen aan het woord: “je hoort hier bij een groep, je bent lid van een gemeenschap” (Verslag visiegroep 5 maart 2012), “begeleiders en bezoekers gaan op gelijkwaardige basis met elkaar om” (Verslag visiegroep 5 maart 2012), “alternatief ontmoetingshuis” (Verslag werkvergadering 21 augustus 2012), “mensen met een verhaal i.p.v. mensen met een diagnose” (Verslag werkvergadering 21 augustus 2012), “voorbij de psychiatrie” (Verslag werkvergadering 21 augustus 2012), …

Villa Voortman biedt een antwoord op de steeds verdere uitsluiting van mensen uit de psychiatrie. Psychiatrische afdelingen en ziekenhuizen maken de doelgroep steeds specifieker waardoor bepaalde mensen uit de boot vallen (Bryssinck, 2003). Villa Voortman doet hier niet aan mee en staat open voor iedereen. De mensen zelf spreken over “kwetsbare mensen die elders niet meer geholpen worden, mensen die het moeilijk vinden om een plaats te vinden in de maatschappij” (Visiegroep 21 april 2012, p. 1).

2 Kernconcepten (theoretische en conceptuele basis)

Kwartiermaken

Dit begrip staat voor het geven van ruimte aan mensen die niet helemaal mee kunnen (Kal, 2011). Men wil een multiculturele samenleving verwezelijken die gebaseerd is op gastvrijheid en inclusie, zodat mensen elkaar kunnen ontmoeten (Kal, 2008b). Het gaat om het verbreden van wat de maatschappij als een aanvaardbaar verschil ziet (van Leeuwen, 2005) of het bekijken van mensen als “equal but different" (French & Swain, 2004, p. 13). Kwartiermaken is een antwoord op de spanningen die vermaatschappelijking[5] teweeg brengt: wanneer men wil dat mensen met psychische problemen geïntegreerd worden, hoe zorgt men er dan voor dat er sprake is van aanpassingen aan beide kanten (Kal, 2001)? Want het is niet de bedoeling om het verschil teniet te doen.

Een ontmoeting kan enkel plaatsvinden, wanneer men niet gaat veroordelen. Deze vraag is heel actueel, aangezien men in de vorm van pilootprojecten bezig is met de hervorming volgens artikel 107[6]. Hierin vraagt men o.a. dat ziekenhuisbedden worden afgebouwd ten voordele van alternatieve zorgvormen

[5] Iemand volgens eigen mogelijkheden terug laten deelnemen aan de samenleving (Baart, 2002 in Kal, 2002).

[6] De wet betreffende de ziekenhuizen en andere verzorgingsinstellingen in de hervorming van de GGZ in uitvoering van de Interministeriële Gemeenschappelijke verklaring van juni 2002 en 2004.

(Decoster, 2012). Dit gaf de opstart van de Villa ook een duwjte in de rug, aangezien de Villa als ontmoetingshuis onder functie drie valt (Heyde, 2012). Helaas is het standaard antwoord nog te vaak afstand houden (Lott, 2002 in Van Regenmortel, 2009).

Een eerste voorwaarde voor ontmoeting is deïnstitutionalisering: er moeten mensen zijn om te ontmoeten (Kal, 2008a). Zoals hierboven al werd aangegeven, is deze voorwaarde door de hervorming van de geestelijke gezondheidszorg vervuld. Daarnaast moet er ook dialoog zijn, Van Regenmortel (2007) zegt dat dit in onze maatschappij niet meer spontaan gebeurt.

Men zegt dat het de samenleving is die mensen terug moet toelaten en niet de mensen die zich moeten 'normaliseren' om bij deze samenleving te passen (Kal, 2011). Het gaat niet om een eenzijdige aanpassing van de mensen met psychische problemen, want mensen willen erbij horen (van Leeuwen, 2005). Het gaat er om dat zij ook een bijdrage kunnen leveren in onze maatschappij (De Jonge, 2005). Doortje Kal (2011) vergelijkt mensen met een beperking met vreemdelingen die gaan wonen in een ander land. Deze mensen kennen in het begin de gewoontes, gedragingen en cultuur niet en kunnen daardoor soms in onze ogen vreemde dingen doen. Deze mensen hebben gastvrijheid nodig om deel te worden van de samenleving. Tegelijkertijd zullen de mensen die deze gastvrijheid geven zich openen en zo andere gewoontes, gedragingen en cultuur leren kennen. Ook van Leeuwen (2005) ziet overeenkomsten tussen leden van een etnische minderheid en mensen met psychische problemen: beiden krijgen te maken met stereotypering en sociale uitsluiting.

Wat wil dit nu zeggen voor mensen met een beperking? Patricia Deegan (1995) – hersteldeskundige- zegt dat mensen moeten leren omgaan met alles wat er volgt en (wat vooraf ging) aan de psychische problemen. Maar het is niet de bedoeling om normaal te worden en zo een plek in te nemen in de samenleving. Ze benadrukt dat dit een lege plek is, tenzij men er zelf betekenis aan geeft en invult (Deegan, 1995).

> Bestrijding van stigma betekent niet dat psychiatrische cliënten moeten bewijzen dat ze gelijkwaardig zijn. De herstelbeweging is in de eerste plaats een emancipatie beweging, die het recht op gelijkwaardige behandeling opeist. We gaan ons niet in allerlei bochten wringen om acceptabel gevonden te worden. We zijn zoals we zijn, en hebben als zodanig recht op een volwaardige plaats in de samenleving. (Plooy, 2008, p. 7)

Gastvrijheid

In Villa Voortman uit gastvrijheid zich door de grote verscheidenheid aan mensen en de mogelijkheid om te komen wanneer en hoe lang men wil. Er vindt wel altijd een eerste gesprek plaats. Zo krijgen de mensen de kans om eerst eens te proeven van de Villa en zijn bezoekers en wordt er gekeken of de persoon bij de Villa past. Dit geldt voor iedereen, ook de stagiaires en vrijwilligers.

Een ander voorbeeld van gastvrijheid is dat bezoekers, die mensen kennen die mogelijk baat zouden hebben bij de Villa, deze mogen meebrengen of het telefoonnummer kunnen doorgeven zodat de persoon zelf een afspraak kan maken (Observatieverslag 18 maart 2013).

Villa Voortman kan gezien worden als een niche (Kal, 2010), het woord verwijst naar een gastvrije plaats waar mensen verder kunnen groeien (Kal, 2008b).

Participatie

De bezoekers worden betrokken bij iedere beslissing. Belangrijk hiervoor is de wekelijkse bezoekersvergadering, aangezien dat de plaats is waar de belangrijkste zaken worden besproken. Heyde (2012) merkt terecht op dat de mensen zo de Villa samen vormen. Sinds de start van mijn bezoeken is men begonnen met de 'speakers corner', op dat moment kunnen mensen kennis en ervaringen delen. Op 23 april 2013 werden de regels van de Villa besproken en werd er een derde toegevoegd, nl. 'een zo goed mogelijk voorbeeld zijn voor anderen' (Observatieverslag 26 april 2013).
Net als iedere organisatie is Villa Voortman gebonden aan een bepaald kader en daardoor ook regels. Wanneer iemand tijdens de vergadering van 30 oktober 2012 opmerkte dat hij liever zou hebben dat er geen mensen meer bijkwamen, is dat iets waar men niet op kon ingaan. Het kan wel besproken worden en er zullen samen manieren gezocht worden om hiermee om te gaan (Observatieverslag 30 oktober 2012).

In de loop van de tijd heeft de Villa ook bepaalde beslissingen moeten nemen op het vlak van participatie. Villa Voortman wil anders zijn, daardoor is er ook een voortdurende zoektocht naar hoe men dit concreet in de praktijk gaat brengen. De volgende voorbeelden illustreren dit moeilijke proces.
Een eerste voorbeeld is de vraag van enkele stagiair(e)s naar begeleiding en feedback. Om hier een antwoord op te bieden, heeft men momenten ingelast waarop men met de stagiaires apart gaat zitten. Aan de bezoekers is duidelijk gemaakt dat er dan niet over hen gepraat wordt, maar dat het echt gaat om begeleiding van de studenten. Jozefien[7] merkte op dat vaste gespreksmomenten niet altijd waardevol zijn, aangezien er niet altijd zaken zijn die besproken moeten worden. Wanneer er iets is, kan men - net zoals de bezoekers - Dirk of Johan aanspreken (J. Dhondt, persoonlijke communicatie, 19 april 2013).
Daarnaast is er bekeken of briefings/ teamvergaderingen een meerwaarde zouden zijn, omdat iedere begeleider op deze manier op de hoogte is. Dezelfde vraag vind ik terug in de masterproef van Nerissa Stoop (2012): zij vindt dat er te weinig vergaderingen worden gehouden en dat deze doorgaans tussendoor plaatsvinden. Daarbij merkt ze op dat men de kracht van een teamvergadering niet mag onderschatten. Cedric[8] heeft, tijdens ons gesprek van 18 april 2013, het idee besproken om iedere maandagochtend een uurtje een soort van teamvergadering te houden. Hier wordt dan een verslag van gemaakt dat vervolgens gelezen kan worden door niet aanwezige begeleiding/stagaires (C. Reculé,

[7] Jozefien Dhondt studeert psychologie en zit ook in haar laatste jaar. Zij heeft stage gelopen van oktober 2012 tot maart 2013.
[8] Cedric Reculé studeert orthopedagogiek en heeft in Villa Voortman stage gelopen van september 2012 tot april 2013.

persoonlijke comunicatie, 18 april 2013). Jozefien ziet ook het nut van een teamvergadering, maar geeft tegelijkertijd ook aan dat men erover moet waken dat men niet vervalt in een oud patroon en steeds meer vergadermomenten gaat inlassen (J. Dhondt, persoonlijke communicatie, 19 april 2013).
Een ander voorbeeld is de invoering van een denkdag (of zoals H. het prachtig verwoordt: 'de villa bezint'). De villa wordt dan gesloten en de werking wordt herbekeken. Op de vergadering kwam de vraag of de Villa dan toch niet kan open zijn en of er geen bezoekers aanwezig moeten/mogen zijn. Johan gaf aan dat deze dag echt belangrijk was voor de werking en dat er inderdaad op termijn een vertegenwoordiger van de bezoekers kan bijzitten. Er werd gekozen om de villa voor bezoekers te sluiten, omdat men zich dan een volledige dag op de werking kan concentreren (Observatieverslag 26 maart 2013). Peter is uitgenodigd als vertegenwoordiger, maar kon niet aanwezig zijn (J. Dhondt, persoonlijke communicatie, 19 april 2013). In het gesprek bracht Jozefien enkele bedenkingen naar voor over de aanwezigheid van een vertegenwoordiger. Er moet aandacht besteed worden aan deze uitdagende positie en de manier waarop men iemand hierin kan begeleiden. Verder is het belangrijk om stil te staan bij welke zaken er in aanwezigheid van deze persoon besproken moeten worden, het gaat hier vooral over de vraag wat ethische gepast is. Daarnaast mag er niet vergeten worden dat het soms ook eens niet zo goed zal gaan met deze vertegenwoordiger.

Verdraagzaamheid

Dit wordt in de visiegroep van 21 april 2012 benoemd als één van de kernconcepten. Het gaat over een niet - veroordelende houding (visiegroep 27 februari 2012) en jezelf mogen zijn (visiegroep 5 maart 2012). Iedereen aanvaardt elkaar, "ook de eigen trekjes" (visiegroep 21 april 2012). Villa Voortman kan gezien worden als een tussenruimte waar verschil aanwezig mag zijn (Kal, 2010).

In Villa Voortman is er sprake van wat Kal (2010) omschrijft als een opschorting van de norm. Men staat open voor de andere visie, omdat men nieuwsgierig is naar de andere persoon. Kal (2010, p. 4) spreekt over een verwondering die het "mechanisme van tolerantie" doet werken.

Alternatief voor de psychiatrie (Anti psychiatrie?)

Zoals al eerder in deze thesis wordt vermeld, maakt Villa Voortman officieel deel uit van de psychiatrie en het hangt ook vast aan het psychiatrisch ziekenhuis van Sleidinge.

Toch herken ik de vier kernideeën van de anti-psychiatrie in Villa Voortman (Trimbos in Vercruysse, 2008): men distantieert zich van het medisch model & het psychiatrische ziekenhuis. Daarnaast is men niet akkoord met de sociale controlefunctie die de psychiatrie heeft. Men legt de nadruk op de positieve aspecten van 'waanzin'.

DEEL 2: HET ONDERZOEK

Onderzoeksdesign/methodologische keuzes

Ik heb gekozen voor een etnografisch onderzoek en een thematische analyse. Daarnaast kan mijn onderzoek ook als exploratief worden gezien. In dit deel ga ik verder in op wat dit precies inhoudt, motiveer ik de gemaakte keuzes en geef ik mijn proces weer.

1 Etnografisch onderzoek: kwalitatief en exploratief

Mijn onderzoek gaat over het perspectief van de bezoekers van Villa Voortman, dit is wat Maso en Smaling (1990) zien als een belangrijk kenmerk van kwalitatief onderzoek (Maso & Smaling, 1990 in Poels, 2006).

Ik kies bewust voor etnografisch onderzoek, waardoor mijn onderzoek in wezen exploratief is. Aangezien er voor beide onderzoeksvormen zo weinig mogelijk opvoorhand wordt bepaald (Swanborn, 2004). Het is wel zo dat mijn onderzoek geen traditioneel etnografisch onderzoek is, omdat ik vertrek van een thema (Tregaskis, 2004). Maar de concrete invulling is, in de loop van mijn traject, samen met de bezoekers van de Villa bepaald. Daarom ben ik ook gestart met mijn bezoeken tijdens het schrijven van mijn masterproef 1., ik hoopte op deze manier zoveel mogelijk mensen te betrekken. Voor deze bezoeken kende ik Villa Voortman helemaal niet. Van Gemert (2009) legt de nadruk op de noodzaak van speelruimte voor de etnograaf. Zo kan men zelf alles leren kennen en langzaam eigen accenten leggen. Belangrijk blijft natuurlijk dat men openstaat voor deze context (LeCompte & Schensul, 1999a).
Deze uiteenzetting verwijst opnieuw naar een ander kenmerk van exploratief onderzoek, nl. het systematisch verfijnen van de brede probleemstelling (Swanborn, 2004). Het algemene onderzoeksthema heb ik enkel geherformuleerd, maar mijn onderzoeksvragen zijn wel sterk gewijzigd. Hetzelfde geldt voor de probleemstelling, deze is steeds specifieker geworden. Daarnaast ben ik vertrokken vanuit twee theoretische denkkaders. Deze vormen mijn grondhouding en heb ik eerder in deze masterproef geëxpliciteerd. In de loop van mijn proces is mijn manier van denken vanuit deze kaders verder geëvolueerd. Maar daarnaast ontdekte ik ook nieuwe invalshoeken, perspectieven, interpretaties en kwam ik langzaam tot hypothesen en een samenhangend idee. Dit is ook een kenmerk van exploratief onderzoek (Swanborn, 2004).

2 Etnografisch onderzoek

LeCompte & Schensul (1999a, p.8) definiëren deze onderzoeksvorm als volgt: “Ethnography generates or builds theories of cultures – or explanations of theories of how people think, believe and behave that are situated in local time and space”. Dit vat samen waarin ik geïnteresseerd ben, namelijk hoe de bezoekers van Villa Voortman denken, zich voelen en zich gedragen (in de periode waarin ik daar ben). Ik ga uit van het actorsperspectief (de Jong, 2007, hoofstuk 5 p. 3) of insidersperspectief (Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & de Maagd, 2007). Dit wil niet zeggen dat ik dit zie als waarheid, zoals Bervoets, van Ooijen en Werdmölder (2009) als kritiek geven op de thesis van de Jong, aangezien ik

vertrek vanuit het postmodernistische idee dat er geen één waarheid is. Hun perspectief wordt vaak overstemd door het dominante discour. Mijn masterproef wil 'lost voice' laten horen.

Mijn masterproef volgt de fenomenologisch en kritische benadering. Er is sprake van de eerste term, omdat ik ervan uitga dat kennis, waarden, … sociaal geconstrueerd zijn en bijgevolg steeds veranderen en evolueren. Daarnaast kies ik ook voor de kritische benadering, omdat ik merk dat een aantal mensen van Villa Voortman zich onderdrukt en ongelijk voelen (Purcell-Gates, 2004). In de frequentie en de manier waarop hierover gesproken wordt, herken ik veel activisme bij zowel de bezoekers, de vrijwilligers en de begeleiding.

3 Kenmerken van etnografisch onderzoek

Victoria Purcell – Gates (2004) geeft in haar omschrijving van deze onderzoeksmethode enkele kenmerken weer. Deze licht ik in dit onderdeel verder toe. Ik heb ervoor gekozen om dit uitgebreid te doen, aangezien het een beter beeld geeft van hoe mijn onderzoek is verlopen. (Transparantie is een kernwaarde van deze masterproef).

Toegang tot het veld

Purcell-Gates (2004) benoemde dit als een belangrijk element van etnografisch onderzoek. Hier ben ik het volledig mee eens.

Dirk Breyssinck zorgde voor het eerste contact tussen T. en mij. Ook bij latere bezoeken, toen ik al heel wat mensen kende, bleven Dirk en Johan mij introduceren. Daarnaast hielp Frauke - die daar toen stage liep - mij bij het ter sprake brengen van mijn masterproef. Nu ik hierop terugkijk, zie ik dat dit van onschatbaar belang is geweest. Want wanneer het eerste contact eenmaal is ontstaan en ik het over mijn thesis kon hebben, groeiden de contacten en relaties vanzelf. Kortom Dirk, Johan en Frauke waren mijn 'tussenpersonen of makelaars' (de Jong, 2007, hoofdstuk 5 p. 1).
De eerste dag vond ik ontzettend spannend: al die nieuwe mensen, verschillende gewoonten, mijn nieuwe positie als onderzoek, de moeilijkheid van mijn onderzoeksthema, … Dit veranderde vlug en Villa Voortman werd een plaats waar ik gewoon graag kom en de mensen mij kennen. Dit is dezelfde ervaring die de Jong (2007) heeft bij zijn etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse jongeren'.

Het opbouwen van een intieme en wederkerige relatie

Voor mijn onderzoek is het belangrijk dat ik te weten kom wat anderen betekenisvol vinden (Emerson, Fretz, & Shaw, 1995). Ik moet inzicht krijgen in hoe zij de wereld ervaren en welke opvattingen en betekenis zij hebben en geven (Muys, 2008). Daarom moet ik toegang krijgen tot echte gevoelens en gedachten, een voorwaarde hiervoor is het hebben van een goed contact (Purcell-Gates, 2004).

Dit vraagt niet alleen veel tijd en moeite, maar zorgt ook voor heel wat ethische vragen (ten Voorde & van Gemert, 2008). Doordat mijn bezoeken gestart zijn in februari 2012, had ik in september 2012 al

met een aantal mensen een band opgebouwd. Maar naast tijd en geduld, wijst Janice Morise (1994) er op dat het belangrijk is om als onderzoeker niet te oordelen. Hier kom ik bij het onderdeel ethische reflecties op terug.

Uit wat ik hierboven omschreven heb, zou men kunnen afleiden dat ik relaties opbouw met als enige doel om echte gevoelens en gedachten te verkrijgen. Het is wel zo dat mijn bezoeken aan Villa Voortman gestart zijn vanuit het doel om daar mijn masterproef te maken, maar tegelijkertijd bouw ik echte contacten op. Mijn eigen gevoelens, gedachten, geschiedenis en gebeurtenissen komen soms ter sprake of deel ik met anderen. Heyde (2012, p. 26) benoemt dit als "een vies gegeven": men vertrekt vanuit het idee om een masterproef te schrijven en merkt uiteindelijk dat men heel dicht bij de andere persoon staat. Zo is het niet alleen Dean die vertelt en deelt, maar draaien de rollen zich ook om. Dit is ook bij mij het geval, ik kan oprecht zeggen dat er sprake is van wederkerigheid: de gedichten die ik tijdens de sessie met Peter heb geschreven, de vele gesprekken over mijn beperking, de persoonlijke informatie die ik deelde in spontane gesprekken en het filosofie atelier, ...
Ook op andere manieren is er wederkerigheid: ik heb bijvoorbeeld meegeholpen aan de benefiet van 29 september 2012, ik typ gedichten uit voor H., … Daarnaast probeer ik soms ook mensen te helpen, zoals bijvoorbeeld de zoektocht naar knopen voor de jas van Elise. Dit zijn zaken die heel spontaan gebeuren en absoluut niet vanuit het doel om vertrouwen te winnen. Want, zoals ik hierboven al vermeld, is er ook omgekeerd sprake van wederkerigheid. Uiteindelijk is dit een belangrijk thema geworden in mijn onderzoek, bij 'de resultaten' ga ik hier dieper op in. Dit is iets waar ik intensief en steeds terugkerend mee bezig ben geweest. Bovendien is kritisch reflecteren (over dit thema) een kenmerk van etnografie (Poels, 2006).

De verschillende methoden

Eigen aan etnografisch onderzoek is de grote verscheidenheid aan data en manieren waarop dit verzameld wordt. Ik deed participerende observaties – deelnemen aan de activiteiten van Villa Voortman (Muys, 2008) - deze werden omgezet naar veldnotities. In de praktijk betekent dit deelname aan gedichtenateliers, meehelpen koken en vooral bij de groep zitten en babbelen. Het gaat dus om gewone gesprekken met het verschil dat er af en toe gesproken werd over de psychiatrie, de eigen ervaringen, ... (Muys, 2008). Op andere momenten nam dit, zoals de Jong (2007, hoofdstuk 5 p. 16) ook benoemt, de vorm aan van 'interviewen in groepsverband'. Bijvoorbeeld tijdens een spontaan gesprek dat aansluit bij mijn onderzoeksvragen, stel ik bijvragen en ga ik dieper in op dit onderwerp. Door zowel gesprekken te voeren als mee te kijken, krijg ik een vollediger beeld en kan ik ook steeds beter gesprekken voeren (Muys, 2008).

Daarnaast gebruikte ik verslagen van de vergaderingen, de visieteksten die zijn opgesteld naar aanleiding van de benefiet, gebruikte de interviews van andere onderzoekers zoals Frauke en deed gesprekken met enkele stagaires/ vrijwilligers. Ik gebruik een mix van mondelinge - die ik zelf omzet - en geschreven bronnen. Crang (2005) geeft aan dat het belangrijk is om beide soorten bronnen als even

belangrijk te zien, aangezien ze beiden op hun eigen manier een representatie geven van de werkelijkheid.

Mijn observatienotities starten vanaf de zomer van 2012, aangezien ik vanaf dat moment mijn bezoeken hervatte. In de bezoeken daarvoor deed ik dit nog niet, omdat mijn onderzoeksvragen, probleemstelling, methodologie, … nog moest worden bepaald. In het begin vond ik het maken van veldnotities een uitdaging. Al merkte ik, zoals Emerson, Fretz, & Shaw (1995) ook vermelden, dat het een hulpmiddel is om systematisch en nauwkeurig te observeren. Na het doornemen van o.a. het boek *Writing Ethnographic Fieldnotes* van Emerson, Fretz, & Shaw (1995) maakte ik er een gewoonte van om onmiddellijk na mijn bezoek aan Villa Voortman notities te nemen. Dit deed ik, zoals in het boek wordt vermeld, direct zonder veel na te denken over formulering. Voor mij was dit niet alleen een perfecte afsluiting van mijn bezoek, maar het voelde als een opluchting om alles op te schrijven. Ik denk dat dit bij mij nog meer tot uiting kwam, omdat ik In tegenstelling tot wat door het boek werd aangeraden, vaak ging observeren/ participeren voor meer dan vier uur. Dit deed ik omdat mijn bezoeken beperkt werden in tijd doordat ik tegelijkertijd stage deed. Een paar dagen later herlas ik mijn veldnotities en besteedde ik aandacht aan de formulering. Deze veldnotities zijn een reductie van de werkelijkheid. Emerson, Fretz, & Shaw (1995) zeggen dat men bij het opschrijven, moet selecteren en presenteren op een bepaalde manier.

4 De thematische analyse: hoe komt men tot resultaten?

De resultaten worden niet op een magische wijze verkregen of vallen niet ineens uit de lucht. Vroeger werd dit soort onderzoeken als onbetrouwbaar beschouwd, omdat er niet weergegeven werd hoe men tot deze resultaten is gekomen. Van Gemert (2009) omschrijft dit proces als "de onderzoeker vergelijkt, combineert en reflecteert voordat hij conclusies trekt (Om de tuin, para. 5)*".*

Ik heb een thematische analyse uitgevoerd, dit houdt in dat ik systematisch mijn notities, verslagen, interviews, … door heb genomen op zoek naar thema's. Toen ik hier juist mee gestart was, raadde professor Van Hove mij aan om een verkorte thematische analyse uit te voeren. Dit houdt in dat ik in plaats van ieder mogelijk thema te benoemen mij beperk tot de belangrijkste. Ik laat mij hiervoor leiden door mijn onderzoeksthema. Verder volg ik wel de stappen die horen bij een thematische analyse, nl. het ordenen en opruimen van al mijn informatie & notities, selecteren, organiseren en specifieren van thema's, patronen herkennen, ... (LeCompte, 2000).

Eenmaal ik enkele mogelijke thema's had, heb ik dit - zoals verder in deze masterproef nog wordt verduidelijkt - besproken met de bezoekers van Villa Voortman en er op deze manier enkele gekozen. In dit gesprek heb ik ook mijn eigen bedenkingen en interpretatie voorgelegd. Deze zijn geleidelijk aan gegroeid tijdens mijn vele bezoeken aan Villa Voortman. Door met de deelnemers te praten, kregen de geobserveerde zaken betekenis (van Gemert, 2009; ten Voorde & van Gemert, 2008). Door alle informatie samen te zien, werd mij opnieuw de unieke context duidelijk en de mogelijkheden die dit bood. Dit kon ik zowel bespreken in Villa Voortman als met andere vrijwilligers/stagiaires. Kortom er is

sprake van triangulatie (van Gemert, 2009; ten Voorde & van Gemert, 2008). Daarnaast kon ik ook linken leggen met eerdere theorie en literatuur. Gedurende dit hele proces is reflectie heel belangrijk (van Gemert, 2009; ten Voorde & van Gemert, 2008), hier ga ik bij het deel 'ethische reflecties' dieper op in.

Het proces

Tijdens het begin van het jaar 2012 kreeg mijn masterproefvoorstel vorm en ben ik gestart met mijn bezoeken aan Villa Voortman. Voor mijn eerste bezoek had ik een afspraak met Dirk Breyssinck, ik heb toen mijn eerste ideeën verder toegelicht. Vervolgens heb ik in de loop van dat semester nog een aantal bezoeken gebracht. Ik leerde de mensen kennen en begon deel te nemen aan spontane gesprekken en activiteiten. In eerste instantie probeerde ik enkele interviews te organiseren. Hoewel dit erg interessant was, vond ik vooral de spontane groepsgesprekken leerrijk. Dit was één van de verrassende zaken die ik leerde. Later, toen ik mij verdiepte in etnografisch onderzoek, kwam ik dezelfde vaststelling tegen in o.a. het werk van de Jong (2007). Daarnaast heb ik na het indienen van mijn masterproefpaper enkele belangrijke conclusies getrokken:

- Tijdens de vergaderingen slaagde ik er niet echt in om een goed gesprek op gang te brengen, hier wou ik verandering in brengen. Tegelijkertijd besefte ik ook dat het voor sommige mensen onveilig voelt om op de vergadering hierover iets te zeggen, dit moet ik dan ook respecteren. Het enige wat ik kan doen, is alles zo veilig mogelijk maken en ervoor zorgen dat mensen weten dat ik hun feedback apprecieer.
- Het is moeilijk om mijn rol van onderzoeker duidelijk te maken, vooral wanneer tijdens groepsgesprekken bepaalde zaken ter sprake komen. Het enige dat ik kan doen, is mijn positie regelmatig benoemen en volledig transparant zijn. Dit houdt in dat ik mensen systematisch vragen stel met het doel om zoveel mogelijk zaken in overleg te bepalen en/of feedback te krijgen.

Na een korte pauze tijdens de examens en de vakantieperiode heb ik mijn bezoeken eind juli terug opgestart. Jammer genoeg was Villa Voortman bijna drie weken gesloten, waardoor ik vooral de laatste twee weken van augustus op bezoek kon gaan. Van deze periode heb ik gebruik gemaakt om volledig ontspannen en zonder druk naar de Villa te gaan. Ik wou gewoon in ontmoeting treden zonder een tijdsbeperking of deadline. In eerste instantie was ik van plan om mijn ideeën opnieuw uit te leggen tijdens een vergadering in de laatste week van augustus, maar tijdens deze periode werd er vooral samengezeten rond de benefiet. Eénmaal september kon ik, door mijn stage, niet meer aanwezig zijn op de vaste vergadering op dinsdagochtend. Daarom besprak ik mijn ideeën wanneer iemand mij een vraag over mijn masterproef stelde en tijdens spontane gesprekken die hiermee verband hielden. Een voorbeeld hiervan is M. die op 20 september vroeg of ik nog steeds met mijn masterproef bezig was, A. die vroeg of ik mijn laptop bij had zodat ik hem vandaag kon interviewen, Peter die spontaan zijn joint gebruik en zijn visie hierop ter sprake bracht en op 26 april 2013 vertelde dat ik vernoemd was in de les

van Dirk Bryssinck als één van de thesisstudenten en vervolgens vragen stelde over hoe ver ik ermee stond, ... (Observatieverslag 20 september 2012, Observatieverslag 26 april 2013).
Bij mijn bezoek van 13 september reageerde iemand heftig op mijn vragen rond mijn masterproef, ook dit heeft ervoor gezorgd dat ik mijn onderzoeksvoorstel en mijn rol en gedrag als onderzoeker kritisch heb herbekeken. Hieronder licht ik enkele zaken kort toe:

- Wanneer ik als (stagiair) orthopedagoog en als onderzoeker met mensen in contact treed ben ik mezelf. Maar de positie waarin ik mij bevind, heeft wel een invloed op de verwachtingen die mensen van mij hebben. Als stagiaire bied ik ondersteuning aan en voer ik de taken uit die horen bij mijn functie. Hoewel ik iemand ben die persoonlijke zaken vertelt, blijven deze mensen mijn 'cliënten'. Ik kan hele positieve gevoelens hebben tegenover iemand, maar dit neemt niet de dimensie van een vriendschap aan. Dit staat in contrast met de contacten in Villa Voortman. Ik ben daar in eerste instantie naartoe gegaan als onderzoeker voor mijn masterproef. Hoewel ik dat natuurlijk blijf, werd ik ook vrijwilliger[9] die helpt waar dat mogelijk is. Ik begon het daar leuk te vinden en mij daar goed te voelen. Ik herinner mij dat ik begin september nog worstelde met bepaalde vragen over geld, het uitlenen van mijn fiets ofom buiten Villa Voortman af te spreken, … Na de benefiet veranderde dit tegenover enkele van de mensen in het bijzonder, omdat ik echt het gevoel had dat er een vriendschap aan het ontstaan was. Hoewel dit in Villa Voortman kan, blijft het voor mij een moeilijke evenwichtsoefening. Hier ga ik dieper op in bij het onderdeel 'ethische reflecties'. Bovenstaande omschrijving toont aan dat er in ontmoeting met de mensen van de Villa contact van mens tot mens ontstaat. Heyde (2012) spreekt over het verdwijnen van de rollen en daarbij het gebrek aan veiligheid, aangezien men zich niet meer kan verstoppen. Ik vind dit heel herkenbaar. Daarnaast merk ik ook dat deze ervaring ervoor zorgt dat ik meer van mezelf laat zien in mijn rol als (stagiaire) orthopedagoog.
- Na deze gebeurtenis heb ik ook geprobeerd om de gesprekken over mijn masterproef meer individueel te doen of in kleinere groepen. Dit maakt het gemakkelijker om vragen te stellen en er is dan ook meer gelegenheid om hierover in gesprek te gaan. Kortom wanneer ik het expliciet over mijn thesis wil hebben, streef ik naar dezelfde situatie als de talrijke spontane gesprekken waar mijn thesis bij ter sprake kwam. Het idee van mindmaps heb ik ook laten vallen, omdat ik vooral van spontane gesprekken gebruik maak en deze daarbij niet nodig heb.

In de loop van mijn onderzoek werd ook de setting, waar ik met mijn deelnemers in contact kwam, uitgebreid. Zo had ik op 3 oktober een spontane ontmoeting met T. in Gent. Hij vroeg mij binnen en ik ben hierop ingegaan. Dit was een sprong in het duister, ook al ken ik hem al sinds mijn eerste bezoek. Daarnaast ben ik Peter, die zich voor tien dagen vrijwillig liet opnemen, gaan bezoeken. In eerste instantie wou ik dit laatste bezoek niet vermelden in mijn masterproef, omdat het een bezoek was die

[9] Tijdens een gesprek met enkele mensen ging de Villa – Voortman telefoon en werd deze opgenomen door één van de bezoekers. Hij vertelde nadien dat hij dit niet zo graag doet, o.a. omdat hij niet weet hoe hij zichzelf moet voorstellen. Ik vertelde dat ik dit ook probeerde te vermijden, omdat ik niet op de hoogte ben van alles en omdat ik ook niet goed weet wat ik moet zeggen. Dean vind dat ik mezelf een begeleider mag noemen, maar ik blijf erbij dat ik dat niet ben. Een opleiding in de sociale sector maakt mij in Villa Voortman niet meteen een begeleider, hetgeen ik – buiten mijn onderzoek doe – verschilt niet van de andere bezoekers (Observatieverslag 16 mei 2013).

daar niet om ging. Maar op één of andere manier hebben we het die avond hier toch uitgebreid over gehad. Aangezien dit voor mij leerrijk was, heb ik samen met Peter besloten het wel te vermelden.

In de periode januari - februari heb ik het grootste deel van mijn thematische analyse gedaan. Het proces dat zorgde voor een overzicht van thema's heb ik alleen gedaan. Voornamelijk omdat de informatie die ik in thema's giet vertrouwelijk is. Ik heb hier wel met een aantal mensen over gebabbeld en herhaaldelijk aangegeven altijd vragen te willen beantwoorden of uitleg te geven (Observatieverslag 26 maart 2013). Ik heb de mensen wel actief betrokken bij de definitieve keuzes van mijn thema's. Ik was zenuwachtig voor dit gesprek, omdat ik bang was dat dit te eenzijdig ging worden en omdat ik een aantal nieuwe mensen nog niet goed ken(de). Tot slot vind ik het ook moeilijk om uitleg te geven over mijn masterproef: ik kan niet anders dan het woord 'psychische problemen' gebruiken, terwijl ik dit eigenlijk niet wil. Ik ga hier uitgebreid op in bij het deel 'ethische reflecties - benoemen'. Uiteindelijk is deze vergadering vlot verlopen: ik kreeg heel wat geïnteresseerde vragen en de mensen konden zich vinden in mijn thema's. De boodschap die ik wou geven, heb ik ook kunnen brengen: nl. dat ik altijd bereid ben om vragen over mijn masterproef te beantwoorden. Daarnaast heb ik duidelijk aangegeven dat iedere inbreng voor mij waardevol is en dat ik, ongeacht wat de boodschap is, hier open voor sta. De mensen zijn op dat moment niet ingegaan op mijn voorstel om per persoon te laten zien wat ik schrijf zodat ze kunnen beslissen of ze hiermee akkoord zijn. Men heeft wel aangegeven voorstander te zijn van het werken met pseudoniemen.

Mijn voorstel en vragen om feedback heb ik vervolgens bij verschillende gelegenheden herhaald (Observatieverslag 26 april 3013, 3 mei 2013, Observatieverslag 6 mei 2013). Daarnaast ben ik bezoeken blijven brengen, omdat ik de bezoekers de kans niet wou ontnemen om vragen te stellen. Vaak zorgden deze bezoeken voor extra voorbeelden of bevestigden deze de relevantie van mijn resultaten. Uiteindelijk heb ik met Shirley, Peter, Elise en haar vriend overlopen op welke manier zij in mijn masterproef aan bod komen en hebben ze gezegd hiermee akkoord te gaan (Observatieverslag 6 mei 2013). Daarnaast heb ik ook aan enkele mensen verder uitleg gegeven over mijn masterproef, aangezien zij hiervoor interesse hadden (Observatieverslag 6 mei 2013 & 16 mei 2013). Het gaat om o.a. mensen die vroeger regelmatig bezoeken brachten en daar nu opnieuw mee begonnen zijn en iemand die sinds kort regelmatig aanwezig is en die ik ondertussen redelijk goed ken (maar van wie er toevallig geen voorbeelden in mijn masterproef zijn opgenomen), ...
Daarnaast ben ik in die periode ook gestart met mijn gesprekken met enkele stagiaires/begeleiders/ bezoekers, daarin besprak ik de thema's en mijn omschrijving van de Villa expliciet. Ook aan hen vroeg ik of ze graag willen zien wat ik schrijf, enkele mensen gingen hierop in.

Ethische reflecties

1 Mijn positie

Zoals ik al in deel 1 vermeld, kies ik er bewust voor om mezelf in deze masterproef te laten zien. Bij etnografisch onderzoek vormt de onderzoeker het instrument (van Gemert, 2009). Hoewel men eerst streefde naar objectiviteit, begon men in te zien dat dat niet mogelijk is. De persoon van de onderzoeker is terug te vinden in het onderzoek dat men heeft uitgevoerd (Moors, 2009). Gallagher geeft daarom de voorkeur aan het spreken over 'positie', aangezien het gebruik van het woord subjectiviteit impliceert dat objectiviteit bestaat (lezing op congres Disability Studies in Education, 13-05-2011 in Van Hove et al., z.j.). Deze positionering is noodzakelijk (Maso & Smaling, 1998 in Kruijthof, 2007). Daarnaast is het belangrijk om zelf inzicht te hebben in de eigen positie, omdat dit een grote invloed heeft op het onderzoek (Van Hove et al., z.j.; Goodley, 1999). De kwaliteit van mijn onderzoek wordt verder in deze masterproef uitgebreid besproken. Een ander argument voor het innemen van positie is dat men volgens Sethi (2011 in Sethi, 2012) enkel op deze manier kan bijdragen aan sociale verandering.

Buitelaar (2005) zegt dat men als onderzoeker (en gewoon als mens) door anderen op een bepaalde manier wordt bekeken. Dit beïnvloedt de gegevens die men van de deelnemers krijgt. Sermijn, Loots, & Devlieger (2009) zijn het hiermee eens en benadrukken dat mensen hun verhaal aanpassen aan: de persoon tot wie ze zich richten, hoe ze starten met het verhaal, wat ze veronderstellen dat de ander wil horen, … Andere factoren die meespelen zijn de elementen die deel uitmaken van onze identiteit, namelijk huidskleur, geslacht, seksualiteit, positie in de familie, … (Goodley, 2009; Sermijn, Loots, & Devlieger, 2009). Dit zorgt er ook voor dat men, afhankelijk van het moment, de plaats en de persoon, op een andere manier wordt bekeken. Mensen gaan ook afhankelijk van de context en de tijd sommige aspecten als een hoofdkenmerk van hun identiteit zien. Dit heeft een invloed op hun denken en handelen (Goodley, 2009). Of ze gaan de identiteit waar ze de voorkeur aan geven, aan anderen laten zien (Langellier, 2001 in Riessman, 2003). Bijgevolg heeft dit invloed op de data die wordt verzameld en de interactie met de deelnemers (Crang, 2005; Goodley, 2010). Natuurlijk kan men door contact met de deelnemers de manier waarop men bekeken wordt beïnvloeden (Buitelaar, 2005).
Daarnaast is de relatie tussen de onderzoeken en de deelnemers van belang (Rabinow, 1977 in Buitelaar, 2005). Als onderzoeker maak je deel uit van het verhaal dat wordt verteld (Sermijn, Loots, & Devlieger, 2009; Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd, 2007). Men mag, volgens Cardiff (2009) ook niet vergeten dat alle verhalen een doel hebben en dat ze worden verteld in een niet - neutrale context (Rabinow, 1977 in Buitelaar, 2005).

Een extra dimensie van mijn onderzoek is het gegeven dat ik door mijn opleiding gevormd ben voor (en door) het werken in de (traditionele) psychiatrie (LeCompte & Schensul, 1999b). In Villa Voortman wordt hier veel kritiek op geuit (Kruijthof, 2007). Omdat ik tegelijkertijd stagiaire ben, ervaar ik soms deze spanning. Dit is heel interessant, omdat veel opmerkingen en gesprekken mij dwingen om na te denken en mij wijzen op zaken die ik zelf niet besef. Een interessant gesprek was bijvoorbeeld de gesprekken

met Dean over mijn ervaring als bewonersstagiaire in een therapeutische gemeenschap en zijn eigen ervaring (Observatieverslag 24 december 2012).

2 Resocialisatie

Het nadeel van het starten van mijn observaties voor de eerste uitwerking van mijn onderzoeksvragen, is dat ik geen notities heb van mijn eerste bezoeken aan Villa Voortman. Dit is jammer, omdat er bij etnografisch onderzoek een graad van resocialisatie is (Emerson, Fretz, & Shaw, 1995). Door enkele onderzoekers, die uitgaan van wetenschappelijke onafhankelijkheid, wordt dit omschreven als 'going native' en gezien als een gevaar (van Gemert, 2009, p. 77). Concreet houdt het in dat mijn eigen gedachten en ideeën veranderen door mijn contact met de mensen van Villa Voortman. Ik herinner mij dat het vreemd aanvoelde om te praten over drugs. Ook Heyde (2012) beschrijft zijn verwarring over welke rol hij moet innemen, wanneer Dean vertelt dat hij gaat gebruiken. Ondertussen, door mijn bezoeken, schrik ik niet meer wanneer men het heeft over verschillende soorten drugs en wat dit met hen doet[10]. Ik kan mezelf ook een houding geven wanneer mensen vertellen over wat ze in de psychiatrie hebben meegemaakt. Daarnaast merk ik dat ik kritischer kijk naar het werkveld. Dit is nog steeds vanuit een andere positie dan de bezoekers van Villa Voortman. Want ik denk niet alleen na over wat ik ethisch correct vind, maar vraag mij ook af hoe ik in een bepaalde situatie zou reageren.
Kortom ondanks dat ik resocialisatie herken, is er nog steeds verschil aanwezig. Dit sluit aan bij de opinie van Hans Moors (2009), hij zegt dat het belangrijk is om vanuit een ander kader te kijken naar het eigen onderzoeksthema. Hij (Moors, 2009, p. 31) formuleert dit als "hij moet consequent 'drempels' aanbrengen tussen zichzelf en de mensen die hij bestudeert". Ik vind persoonlijk drempels aanbrengen niet nodig is, omdat deze er voldoende zijn. In de eerste plaats heb ik geen ervaring met illegale drugs of iedere vorm van gokken en ook mijn ervaring met alcohol is eerder beperkt. Daarnaast woon ik nog thuis en ben ik voltijds student. Het is wel zo dat ik een beperking heb, daardoor heb ik wel gedeelde ervaringen met enkele mensen van Villa Voortman. (Hier ben ik theoretisch al op ingegaan bij het onderdeel disability studies). Waar ik het wel mee eens ben, is dat het soms nuttig kan zijn om deze verschillen te zien tijdens mijn participerende observaties. Door hier dan op door te vragen kan ik nieuwe informatie bekomen (Moors, 2008 in Moors 2009). Hij (Moors, 2009, p. 34) vat dit samen als "het principe van 'binnen' zijn en bewust op 'afstand' bewegen". Ik denk dat dit inderdaad de positie is die ik in Villa Voortman heb: ik ben vrijwilliger en maak op een bepaalde manier deel uit van de groep. Maar tegelijkertijd ben ik niet één van hen door mijn andere achtergrond en ervaringen.

Ik vind het belangrijk om bewust stil te staan bij mijn eigen denkproces en de gevoelens die ik heb bij en over mijn bezoeken aan Villa Voortman. Kruijthof (2009) geeft ook weer hoe, in de loop van haar onderzoek, haar opinie over bepaalde zaken veranderde. Daarom heb ik er ook bewust voor gekozen om een dagboek bij te houden. Bovendien hoop ik op deze manier blinde vlekken te ontdekken. Want ik heb als onderzoeker een grote invloed op mijn onderzoek en het is belangrijk om daar bewust mee om te gaan. Guba & Lincoln (1982) verwoorden dit als volgt:

[10] Dean vertelde dat het gerucht de ronde doet dat er in de Villa vooral over drugs gepraat wordt. Ik ben het eens met hem dat dit helemaal niet waar is. Met dit voorbeeld wil ik dan ook niet de verkeerde indruk geven.

> The best cure for biases is to try to become increasingly aware of our own biases and how they slant and shape what we hear, how they interfere with our reproduction of the speaker's reality, and how they transfigure truth into falsit. (Guba & Lincoln, 1982, p. 148 in Kruijthof, 2007, p. 23)

Hier ga ik bij het deel 'ethische reflecties: vooroordelen' verder op in.

3 Mijn eigen ervaringsdeskundigheid

In de meeste etnografische onderzoeken die ik heb gelezen wordt er onderzoek gedaan op een bepaald terrein dat aansluit bij de persoonlijke ervaring of achtergrond. Zo heeft men dezelfde nationaliteit en heeft men al contacten gelegd (Nabi, 2011), is de taal van het onderzoek de moedertaal van de onderzoeker (Siegel, 2004), heeft men familie wonen in het land waar men naartoe gaat (Buitelaar, 2005), heeft men ervaring met de organisatie waarbij men gaat werken (Kruijthof, 2007), … Het gegeven dat ik een beperking heb, vind ik hiermee vergelijkbaar. Net als bovenstaande voorbeelden heeft dit mijn idee vorm gegeven en verschaft dit mij toegang. Bochner (1997 in Vickers, 2002) is van mening dat het eerder regel is dan uitzondering dat iemand zijn wetenschappelijk werk verband houdt met de persoon van de onderzoeker.

Ik heb steeds opnieuw nagedacht over of ik zoiets persoonlijk in deze masterproef wil verwerken en of dit wel gepast is binnen een wetenschappelijk werk. Maar zoals ik eerder al heb uitgelegd, maakt mijn beperking ook deel uit van mijn onderzoek. Daarnaast zegt Kruithof (2007) dat persoonlijke zaken moeten worden opgenomen in ieder wetenschappelijk werk, want dit bepaalt de richting, de keuze van de methoden, ... Persoonlijk denk ik dat iedere onderzoeker voor zichzelf kan uitmaken hoe ver men daarin wil gaan. Hiermee verwijs ik naar, waar ik in deze masterproef al eerder op ben ingegaan, de positionering waar men niet onderuit kan. Daarnaast kan het delen van mijn persoonlijke achtergrond en ervaringen ook gezien worden als een vorm van wederkerigheid.

> There is also the question of our obligations as researchers. Being prepared to ask another to risk exposing his or her life implies that we might at least be prepared to do the same. Our "privileged" place carries with it an obligation to give of ourselves. (Vickers, 2002, p. 619)

Het is ook een tendens in disability studies om zich te identificeren als iemand met of zonder beperking (Price & Shildrick, 2002). Hoewel ik mij, in Villa Voortman, wel nadrukkelijk out als iemand met een beperking, staat dit aspect van mijn identiteit niet altijd op de voorgrond. In het dagelijkse leven spring ik vloeiend om met mijn identiteit(en). (Dit past ook binnen de theoretische kaders van waaruit ik vertrek, meer informatie is terug te vinden bij het deel 'theoretische achtergrond').
Ik zie ook gelijkenissen in de verhalen van de mensen en mijn eigen ervaringen. Mijn onderzoek heeft mij daarnaast ook meer bewust gemaakt van de manier waarop ik omga met mijn beperking en de manier waarop mensen in mijn omgeving reageren.

Bovenstaande uiteenzetting toont aan dat mijn onderzoeksvragen ingegeven zijn door mijn eigen beperking. Tregaskis & Goodley (2005) vinden dat veel onderzoekers de eigen positie niet zien als een belangrijke bijdrage aan het onderzoek. Of men doet dit niet, omdat men dit niet compatibel vindt met generalisatie (Faraday & plummer, 1979 in Booth & Booth, 1996 in Lesseliers, Van Hove, & Vandevelde, 2009). Andere onderzoekers (Vickers, 2000 in Vickers, 2002; Bannister, Burman, Parker, Taylor, & Tindall, 1994 in Goodley, 1999) benadrukken dat de eigen ervaringen kunnen bijdragen tot de basis van wetenschappelijk onderzoek, namelijk het ontwikkelen van nieuwe ideeën en kennis. Maar zelf heeft Vickers, net zoals Sethi (2012), geworsteld met de mogelijkheid dat dit een negatief effect heeft op de manier waarop mensen haar bekijken (Vickers, 2002).

Men is natuurlijk niet verplicht om persoonlijke informatie vrij te geven. Toch zorgt de positie als onderzoeker met een beperking voor bepaalde voordelen: men heeft een natuurlijk begrip en kennis van disability en disablism, dit kan een interessante bron van informatie zijn. Tregaskis & Goodley (2005) vinden het onterecht dat onderzoekers met een beperking hier geen gebruik van maken. Zij (p. 368) zeggen het volgende over biographies: “non-disabled researchers spend many a year trying to authentically access through disability research” (Goodley et al., 2004 in Trageskis & Goodley, 2005). Zij zijn niet de enige die persoonlijke belevenissen en ervaringen waarderen als een bron van kennis met een mogelijk positief effect op onderzoek (Bochner, 1997 in Vickers, 2002; Mills, 1959, p. 195-196 in Vickers, 2002; Ranjan & Clegg, 1997 in Vickers, 2002; Smith, 1999 in Vickers, 2002; Swisher, 1996 in Vickers, 2002; Vickers, 1997, 1998, 1999, 2001 in Vickers, 2002; Swisher, 1996 in Vickers, 2002; Sethi, 2012).

4 Benoemen

De manier waarop zaken benoemd worden, is iets waar ik tijdens het maken van deze masterproef vaak mee heb geworsteld. Net zoals Nerissa Stoop (2011) ben ik van mening dat de naam die men geeft, verraadt welke mening en opvattingen iemand heeft en soms ook welk doel men in gedachten heeft. Daarom ben ik hier zo bewust mogelijk mee omgegaan.

Zoals ik bij de onderzoeksvragen verduidelijk, wil ik anderen niet labelen als mensen met psychische problemen. Maar wanneer ik vragen krijg over mijn masterproef of iets aan de mensen wil vragen, moet ik het woord toch gebruiken. Meestal zorgt dit ervoor dat ik lang aan het woord ben in een poging om alleen maar uit te leggen wat ik bedoel.

Mijn bezorgdheid hierover wordt nog versterkt door de soms hevige reacties op gebruik van het woord patiënt (Observatieverslag 30 oktober 2012). Deze zijn zeker niet onterecht, aangezien het label ‘psychische problemen’ zorgt voor een beperking van hun mogelijkheden (Roets et al., 2005 in Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd, 2007; Roets, Kristiansen, Van Hove, & Vanderplasschen, 2007 in Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd, 2007) en bij mensen het beeld oproepen van een ziek en gevaarlijk persoon (Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd, 2007).

Psychische problemen is iets dat "pathologisch gemaakt kan worden in interacties" (Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd, 2007, p. 153). Dit houdt in dat de psychische problemen op zich niet dezelfde betekenis hebben. Deze kunnen mogelijk gezien worden als een verschil tussen mensen dat aanvaard kan worden in een context die hiervoor openstaat. In Villa Voortman is dat het geval. Wanneer ik over psychische problemen spreek, heeft dit voor mij niet dezelfde betekenis als wat in de vorige alinea werd uitgelegd. Tegelijkertijd blijft het door de maatschappij op dezelfde manier geconstrueerd worden. Sommige reacties van de mensen van Villa Voortman kunnen verklaard worden als een antwoord dat gebaseerd is op hun ervaringen in de maatschappij. Daarom zorg ik ervoor dat ik, tegenover mensen die mij niet kennen, aangeef dat ik niet op dezelfde manier denk.

Mijn masterproef kan gezien worden als het zoeken naar woorden en omschrijvingen die recht doen aan de mensen van Villa Voortman. Net zoals Granger (2010) geloof ik in de kracht van woorden en verhalen. In plaats van het woord 'psychische problemen' te laten construeren door anderen en ons hierdoor te laten bepalen, laten we in deze verhalen andere betekenissen zien en een nieuwe identiteit, zoeken we naar nieuwe woorden, … (Yancy, 2004 in Granger, 2010; Smith & Sparks, 2008 in Granger, 2010).

5 Loslaten

Ik worstel met het verlaten van mijn onderzoeksveld, het voelt vreemd aan om na meer dan een jaar niet meer langs te gaan of langzaam te verdwijnen. In een gesprek met Lies[11] over dit onderwerp, wees ze mij er op dat ik moet kunnen loslaten. Dat ik hier moeite mee heb, is een terugkerend patroon. Ik breng vaak en trouw nog bezoeken aan mijn stageplaatsen tot op het moment dat er zoveel veranderingen zijn dat ik het gevoel heb daar niet meer te passen. In Villa Voortman vind ik de situatie nog moeilijker, omdat het zo een vrije context is.

Tijdens dit onderzoek ben ik langzaam beginnen begrijpen dat dit een natuurlijk proces is, aangezien de meeste bezoekers dit proces ooit zullen doormaken. Ik heb het niet alleen zien gebeuren bij Frauke, Jozefien, Cedric, ... , maar ook bij Elise en enkele andere bezoekers. Jozefien vertelde dat ze eerst ongerust werd wanneer iemand niet meer kwam, tot Dirk haar zei dat dit vaak iets positief is. Elise en haar vriend komen langs wanneer ze hier behoefte aan hebben. Het is positief dat ze de Villa saai vinden, want dat wil zeggen dat hun leven zich vult met andere zaken (J. Dhondt, persoonlijke communicatie, 19 april 2013; Observatieverslag 6 mei 2013). Zoals dat bij ieder van ons uiteindelijk gebeurt.

6 Waarom willen mensen meedoen aan mijn onderzoek?

De reden waarom de mensen willen deelnemen aan mijn onderzoek blijft voor mij grotendeels een mysterie.

[11] Lies is als psychologe werkzaam in PC Sleidinge. Zij is één van de mensen die af en toe Dirk en Johan vervangt, wanneer ze beiden niet aanwezig kunnen zijn. Af en toe komt ze ook gewoon eens op bezoek.

Bij Peter denk ik dat het komt, omdat we een band hebben opgebouwd. Ik heb tegen hem, op de vergadering waarin ik mijn resultaten voorstelde, gezegd dat hij zich om deze reden niet verplicht moet voelen. Op dezelfde vergadering vertelde Dean dat het gerucht de ronde doet dat er in Villa Voortman altijd over drugs gepraat wordt. Ik vermoed dat het voor hem belangrijk is dat dit ontkracht wordt. Dat heb ik daarom ook expliciet in mijn masterproef vermeld.

Een mogelijke verklaring is dat mensen het fijn vinden om te praten over zichzelf tegen iemand die echt luistert (Josselon, 1996 in Vickers, 2002). Maar de bedenking die ik hierbij heb, is dat er veel mensen in Villa Voortman bereid zijn om te luisteren. Ik herken wel dat het praten over persoonlijke zaken bevestigend kan werken (Josselon, 1996 in Vickers, 2002). Maar zoals ik hierboven al vermeld, kan dat bij iedereen in de Villa.

Shirley zei, na mijn voorstelling van mijn thema's en mijn oproep om feedback, dat ze mij graag wil helpen. Aangezien ze het fijn vindt om andere mensen zaken te leren (Observatieverslag 26 maart 2013). Het gesprek met Shirley is dan ook het enige gesprek (met uitzondering van het interview met A.) waarin we ons expres apart hebben gezet. Op vraag van Shirley heb ik ook de belangrijkste zaken genoteerd, dit deed ik - met uitzondering van het interview - niet. (Zoals ik bij mijn onderzoeksmethoden al uitleg, neem ik deel aan de dagdagelijkse activiteiten in de Villa. Het nemen van notities vond ik niet nodig en bovendien vaak ongepast. Het gesprek met Shirley is een uitzondering).

Tijdens mijn bezoek van 6 mei 2013 heb ik dit deel besproken met enkele bezoekers, zij bevestigden de hierboven omschreven redenen. Peter vulde aan dat het niet alleen onze vriendschap is, maar dat de ander genoemde redenen ook meespelen (Observatieverslag 6 mei 2013).

7 Vooroordelen

Onze eigen levensgeschiedenis en context beïnvloeden ons denken, voelen en handelen. Zoals ik bij het onderdeel 'eigen ervaringsdeskundigheid' al aangeef, is de keuze voor deze onderzoeksvraag en onderzoekscontext hiermee verbonden. Maar daarnaast kan het onderzoek hierdoor ook negatief beïnvloed worden, nl. door vooroordelen, barrières, ... (Van Hove et al., z.j.).

Een voordeel van mijn positie als onderzoeker is dat ik niet op de hoogte ben van de labels die mensen hebben gekregen (behalve wanneer ze ervoor kiezen om mij dit te vertellen). Dit in tegenstelling tot de stagiaires en begeleiders. Johan geeft aan dat het jammer is dat zijn kijk beïnvloed wordt door dit etiket, daarom probeert hij er ook van los te komen (Heyde, 2012).

Net zoals Johan zie ik mezelf als iemand die openstaat en respect heeft voor anderen. Ook ik ben niet iemand die denkt in ziektebeelden (Heyde, 2012). Ik laat mij eerder leiden door de persoon in zijn geheel - op stage is dat bijvoorbeeld het begeleidingsdossier waarin er per datum genoteerd staat hoe het met een persoon gaat - bijgevolg zal ik de persoon ook niet ontleden in kenmerken.

Toch heb ik, net zoals andere mensen, ook vooroordelen/ assumpties over iemand. Frank (2000) beschrijft de assumpties die zij over Diane, een vrouw die geboren is met een fysieke beperking, had. Zij zag haar als iemand die opgroeit in een beschermende context, niet zal trouwen en geen seksuele ervaringen heeft. Het is niet zo dat ik één van deze zaken dacht tijdens mijn gesprekken of bezoeken, maar ik moet wel erkennen dat ik in eerste instantie niet geneigd ben deze mensen een zelfstandig en een actief relationeel en seksueel leven toe te schrijven. Dit botst met de verhalen die de mensen mij vertellen, zodat ik mijn beeld van hen moet aanpassen. Zo herinner ik mij dat ik geschrokken en verrast was toen Dean een prachtig en nogal seksueel getint gedicht schreef en voorlas tijdens een gedichtenatelier.

Iets wat mij ook is opgevallen in mijn eigen denken en handelen, is dat ik ook onder de indruk ben van de blijvende impact van drugs op iemand zijn fysiek voorkomen. Ik vind het schrijnend om te zien hoe sommige mensen daardoor steeds opnieuw veroordeeld worden. Een andere vaststelling is dat ik, zoals ik verder bij mijn resultaten omschrijf, het in eerste instantie vreemd vond om mensen te leren kennen met een heel andere dromen en verwachtingen. Deze ontmoetingen hebben mij een beter beeld gegeven van de voor- en nadelen die aan verschillende levens verbonden zijn. Af en toe botsen mijn ervaringen met de eerder zwart/witte kijk van mensen uit mijn omgeving. Ik probeer hen steeds een genuanceerd beeld te schetsen, al staat niet iedereen hiervoor open. Deze ervaring kan gezien worden als een voorbeeld van de positieve invloed van diversiteit.

Resultaten & discussie

Ik beantwoord de onderzoeksvragen met behulp van de thema's uit mijn thematische analyse. Vervolgens verbind ik deze met concepten uit de literatuur. De meeste voorbeelden zijn afkomstig van spontane gesprekken, andere komen uit de verslagen van de bezoekersvergadering en enkele uitzonderingen zijn afkomstig van interviews afgenomen door mezelf of Frauke en van gesprekken met enkele stagiair(e)s en vrijwilligers. Af en toe ontstaan er ook (groeps)gesprekken wanneer mensen mij een vraag stellen over mijn masterproef. In bijlage 1 is een samenvattend schema opgenomen.

Men kan zich, ook vanuit de eerder weergegeven theoretische kaders, afvragen wat de waarde is van deze resultaten. Zoals ik bij mijn onderzoeksvragen al aangeef, schetsen deze **een deel van de kaart van 'psychische problemen'** volgens enkele mensen van Villa Voortman. Hoewel het gaat om een beperkte kaart, benadrukken Deleuze en Guattari (1976) dat dit waardevolle informatie kan bevatten (Deleuze & Guattari, 1976 in Sermijn, Loots, & Devlieger, 2009).

Onderzoeksvraag 1: Hoe praat men over zichzelf en welke plaats geeft men in welke situatie en context aan 'psychische problemen'?

Gelijkenis en verschil

De hieronder weergegeven voorbeelden tonen aan dat de mensen van Villa Voortman zich soms **identificeren** als iemand met psychische problemen en op andere momenten zich hier juist van **distantiëren**.

- Tijdens een vergadering over de benefiet gebruikte H. het woord patiënten. Dit lokte reactie uit bij een aantal mensen en er werd gezegd dat ze dat niet waren. H. antwoordde dat het maar een woord is (Observatieverslag 30 oktober 2012).
- Bij het nadenken over de affiche en flyers voor de benefiet werd er ook stilgestaan bij de manier waarop men Villa Voortman en zijn bezoekers moet benoemen. Langs de ene kant moet het duidelijk genoeg zijn zodat mensen de Villa willen steunen, maar het moet ook recht doen aan de bezoekers. De volgende termen werden geopperd: vrijplaats, alternatief voor de psychiatrie, het anarchistisch manifest, voorbij de psychiatrie, de psychiatrie is voorbij, leve de vrijheid, ontmoetingsplaats voor gelijkgestemde zielen, … Men vroeg zich ook af of psychiatrie op de flyer moet en kwam tot de conclusie dat dit niet nodig is (Werkverslag 21 augustus 2012 & 4 september 2012).

Dit doen ze ook ten opzichte van elkaar. Het ene moment benadrukken ze de **gedeelde ervaringen** (nl. de contacten met de psychiatrie, creatieve interesses, ...), op andere momenten wordt dan weer de nadruk gelegd op **de verschillen** (Observatieverslag 29 maart 2013).

Soms heeft deze **vloeiendheid van identiteit** ook te maken met **de context** en de reacties van anderen. Hieronder enkele voorbeelden:

- In het gedeelte ‘Context: Villa Voortman’ heb ik het al gehad over de uitspraak van A. Hij vertelt dat hij zich normaal voelt in de Villa (F. Maes, persoonlijke communicatie, 2 december 2012). Deze uitspraak vind ik bijzonder, omdat hij impliciet ook zegt zich soms niet normaal te voelen buiten Villa Voortman. Tegelijkertijd geeft hij aan dat dit vooral te maken heeft met de manier waarop mensen naar hem kijken en zich tegenover hem gedragen.
- T. vertelde mij dat hij zich vermomt/ verbergt achter een hippie uiterlijk (Observatieverslag 13 november 2012). Het is zijn manier om veilig te zijn. T. vertelt dat hij af en toe in ‘overdrive’ gaat en op een abstracte manier denkt en spreekt. Mensen begrijpen hem dan niet. Uit zijn verhaal leid ik af dat mensen zich hierdoor soms bedreigd voelen en agressief durven reageren. In ieder geval is dit iets waar hij bang voor is. Wanneer hij eruit ziet als een hippie voelt hij zich veilig en reageren mensen niet op deze manier.

Mijn observaties komen overeen met die van Tregaskis (2004):

> The book demonstrates some of the ways in which people may use disability and impairment as reasons to either put up barriers between themselves and others, or as the basis of establishing common ground, depending on the situation and the circumstances in which they find themselves. (Tregaskis, 2004, p. 3)

Bovenstaande voorbeelden tonen aan dat de mensen van Villa Voortman ervaren dat er maar beperkte ruimte is voor anders zijn. Ze worden door de samenleving veroordeeld op basis van **een eenzijdige kijk** (Kal, 2008a). Deze reacties van anderen (nl. het afwijzen en niet waarderen) brengen gevoelens teweeg en zorgen ervoor dat mensen op zoek gaan naar manieren om zich te beschermen en hiermee om te gaan:

- J., die een nieuw appartement had gevonden, werd herkend door één van de buren. Deze persoon was op de hoogte van zijn verblijf in een psychiatrisch ziekenhuis. Ze begonnen over hem te praten. Hij heeft het daar heel moeilijk mee en besloot zich te laten opnemen (Observatieverslag 19 april 2013).
- K. zegt, zoals al eerder in deze masterproef aan bod kwam, tegen niemand iets over psychische problemen, omdat hij vreest dat mensen hem gaan stigmatiseren (verslag van het visiegesprek van 27 februari).
- M. praat wel over het psychiatrisch ziekenhuis en psychische problemen, omdat hij vindt dat schaamte stigmatisering bevordert (verslag van het visiegesprek van 27 februari).

In Villa Voortman is er wel **ruimte voor verschil**, waardoor A. zich normaal voelt en T. durft praten over zijn soms abstracte manier van denken en de reden van zijn hippie-uiterlijk. Dit illustreert de **niche-functie** van Villa Voortman (Petry & Nuy, 1997 in Kal, 2008b). Er wordt geluisterd naar verhalen en mensen worden serieus genomen. Dit staat in contrast met wat Eikenaar (2008) schrijft over de psychiatrie. Vanuit haar ervaring wordt iemand pas geloofd, wanneer men de kijk van de ‘andere/ de maatschappij’ aanneemt. Hoewel de bezoekers - hiermee bedoel ik ook de begeleiding en de

vrijwilligers - van Villa Voortman onmogelijk alle verhalen kunnen begrijpen, wordt er altijd een poging gedaan. Eikenaar (2008) benadrukt dat men mensen ook normen en waarden gaat opdringen die doorgaans als normaal beschouwd worden.

Voor mij is het botsen van mijn visie met de andere bezoekers van de Villa herkenbaar. Tijdens mijn eerste bezoeken werd ik gestuurd door mijn normen en waarden en die van mijn omgeving. Zo is het voor mij bijvoorbeeld belangrijk dat ik mijn opleiding succesvol afrond en verwacht ik dat ik vervolgens fulltime ga werken. In Villa Voortman merkte ik dat niet iedereen er zo over denkt en dat sommige mensen totaal andere verwachtingen van het leven hebben. Het is een vreemde ervaring om op een plaats terecht te komen waar er zoveel mensen zijn met een andere kijk. In de loop van de tijd heb ik mijn eigen beeld losgelaten en ben ik mij hiervoor gaan openstellen. Ook Lien[12] vertelt tegen Artie Van Tuijn[13] ongeveer hetzelfde, nl. dat men de bezoekers niets kan opdringen en dat hun ideeën soms helemaal anders zijn (Observatieverslag 29 maart 2013). Dit sluit aan bij het postmodernistische idee dat verschillende waarheden naast elkaar bestaan en men de ene niet boven de andere kan plaatsen. Dit illustreert hoe kwartiermaken bijdraagt aan **(niche)diversiteit** (Kal, 2008b). Hoewel deze andere normen en waarden in een andere context misschien als abnormaal gelabeld zouden worden, wordt dit in de Villa niet op deze manier bekeken. Zoals De Block zegt komt afwijking voor in een bepaalde omgeving. Nu deze aangepast is, is de afwijking ook verdwenen (De Block, 2006 in Kal, 2008b). (Cf. disability studies en de beperkende samenleving).

Eikenaar (2008) plaatst het verhaal van de 'patiënt' naast dat van de behandelaar en benadrukt dat mensen kunnen leren van hun ervaringen. Bepaalde aspecten van hun leven zijn positief of komen in een bepaalde context en tijd zo naar voor. Hetgeen T. zegt is hier een mooie illustratie van. Hierin staat hij zeker niet alleen: Dean spreekt ook positief over de periode van gebruik en geeft aan hoe moeilijk de periodes zonder voor hem waren (Observatieverslag 25 januari 2013; Heyde, 2012).
Volgens Eikenaar (2008) komt er, wanneer men meegaat in het ziekteperspectief, een einde aan de verbreding van ervaringen. Dit geldt bij uitbreiding voor het hardnekkig vasthouden aan één dominante visie, op deze manier heeft men geen oog voor andere inzichten en mogelijkheden (Granger, 2010). Het hebben van een beperking is, net zoals iemand zijn geslacht, seksuele oriëntatie, ras, … een mogelijke bron van kennis dat erkend zou moeten worden. In plaats daarvan wordt verschil vaak systematisch uitgesloten (Goodley, 2007).
In Villa Voortman wordt er geen oordeel geveld en worden de ervaringen en gebeurtenissen serieus genomen en erkend. Heyde (2012, p. 12) vermeldt: 'mensen komen vaak vanuit hun eigen realiteit naar de Villa'. Dit wil niet zeggen dat men volledig meegaat in een verhaal. Wat men wel doet, is het aanzetten van de persoon om hier zelf kritisch naar te kijken. Eikenaar (2008) zegt dat men op deze manier er opnieuw een positie tegenover kan innemen en men terug zelf de regie in handen kan nemen. Enkele voorbeelden van Villa Voortman:

[12] Lien is studente orthopedagogiek en heeft stage gelopen tijdens het schooljaar 2012 – 2013.

[13] Artie Van Tuijn is voorzitter van RIBW alliantie. Dit staat voor 'Regionale Instellingen voor Beschermd en Begeleid Wonen'. Hij bracht een bezoek aan Poco Loco & Villa Voortman (en was ook aanwezig bij de studiedag '10 jaar Poco Loco'.

- Babba durfde kritische vragen stellen naar begeleiding, vrijwilligers en bezoekers. Dat deed hij ook toen iemand vertelde over de criminele feiten die hij had gepleegd en de manier waarop hij behandeld werd (Observatieverslag vrijdag 25 januari 2013).
- Peter vertelde mij over een situatie tussen A. en Babba. Het ging niet zo goed met A. en hij sprak op een heel andere manier over zijn ouders dan dat hij anders doet. Peter vermoedt dat A. last had van een psychose. Babba greep in en maakte zich kwaad en riep tegen A. dat hij altijd respect moet hebben voor zijn ouders. A. was heel dankbaar en sprak sinds deze gebeurtenis over Babba als een wijze man die hem terug tot rede kon brengen.

Bovenstaande uiteenzetting toont aan dat mensen met een beperking bekeken worden als mensen die bepaalde zaken niet kunnen of willen doen (Van Regenmortel, 2007). Vanuit het oogpunt van de persoon zonder de beperking is het hebben van een beperking een tragedie. Ook van Leeuwen (2005) zegt dat één van de tegenstellingen tussen mensen met een beperking en etnoculturele minderheden is dat de laatste positief staan tegenover zichzelf. Maar is dit onmogelijk voor mensen met psychische problemen? Dit is een voorbeeld van de veronderstelling die men vaak heeft over mensen met een beperking: ze gaan ervan uit dat men wil zijn zoals de anderen, dat men geen 'andere' meer wil zijn. Maar het hebben van een beperking is mogelijk een groot deel van iemand zijn **identiteit** (Mason, 2000 in French & Swain, 2004). En zij delen vaak niet de negatieve identiteit die mensen zonder beperking hen toeschrijven (French & Swain, 2004). Dit is soms moeilijk te begrijpen, een voorbeeld daarvan is de vraag aan Dean of hij geen spijt heeft van de beslissingen die hij vroeger heeft genomen (Observatieverslag 26 maart 2013; Heyde, 2012). Dean is heel duidelijk in zijn antwoord op deze vragen en ook in spontane gesprekken in de Villa komt naar voor dat hij mooie zaken heeft meegemaakt en deze niet zou hebben willen missen (Observatieverslag 9 april 2013; Heyde, 2012).

Graag wil ik nog dieper ingaan op de situatie van Dean. De vragen die hij krijgt, zijn volgens mij een reactie op de sporen die zijn drugsgebruik op hem hebben achtergelaten. Heyde (2012, p. 22) zegt het volgende: "Hij confronteert me iedere keer met zijn gebruik. Dat afgeleefde lijf van hem. Spijt heeft hij niet. Ik heb geleefd. Als hij vertelt wieg ik mee op de strijd, de trots en het afzien". Ik denk dat mensen zich niet kunnen voorstellen dat hij geen spijt heeft, waardoor men de vraag blijft stellen. Tegelijkertijd vraag ik mij af of op welke manier de context een rol speelt bij de antwoorden die Dean geeft. Hiermee wil ik niet zeggen dat zijn antwoorden niet waar zijn, maar enkel wijzen op het belang van **de context in de constructie van identiteit** of in het deel van de identiteit die men laat zien. Zelf zegt Dean ook dat hij tevreden is met zichzelf en niet meer wil veranderen[14]. In het filosofieatelier wordt door Peter en Dean de link gelegd met de context: Peter zegt dat hij zal moeten veranderen en zich zal moeten aanpassen wanneer hij werkt in het gewone arbeidscircuit. Dean antwoordde dat hij nooit deze stap zal zetten, waardoor hij niet moet veranderen. Daarnaast vertelde hij dat hij beseft dat wie/hoe hij is soms voor nadelen zorgt, zoals mensen die van hem profiteren en hem misbruiken. Hij wil zichzelf niet veranderen, omdat hij tevreden is met wie hij is. Dat is ook het probleem van Dean met een therapeutische

[14] Zoals blijkt uit de zaken die Dean vertelt, presenteert hij identiteit als een vast en stabiel gegeven. Dit staat in contrast met mijn eigen visie. Vanuit het postmodernistische idee dat er geen één waarheid bestaat, vind ik dit een meerwaarde.

gemeenschap, hij vindt dat ze het recht niet hebben om hem te veranderen. De nadelen verbonden aan wie hij is, aanvaardt hij en daar probeert hij mee om te gaan (Observatieverslag 20 april 2013).

Een ander interessant gegeven over identiteit is de visie van Dean op de betekenis van het woord 'junkie'. In mijn ogen was dit een niet zo respectvolle benaming voor mensen met een middelenafhankelijkheid. Ook Wikipedia (www.wikipedia.org) geeft een soortgelijke definitie. Maar voor Dean betekent het dat men steelt en bedriegt en dat is iets wat hij nooit gedaan heeft. Daarom identificeert hij zich niet met dit label (Heyde, 2012, p. 28; Observatieverslag 31 oktober 2012, Observatieverslag 24 december 2012).

Het thema 'gelijkenis en verschil' komt regelmatig spontaan aan bod. Volgens mij komt dit, omdat Villa Voortman een veilige plaats is en een vrije context. De mensen mogen hier zijn wie ze (willen) zijn en kunnen hier terecht ongeacht hoe het met hen gaat. Het moet hier ook niet altijd goed gaan. Daarnaast wordt hun visie serieus genomen en wil men hen niets opdringen. Daarom komen de verschillende facetten van hun identiteit meer naar voor en wordt het duidelijker hoe mensen omgaan met 'psychische problemen'. Wanneer men dit bekijkt als iets dat ontstaat in sociale contacten (Davis, 2006 in Roets, Van Hove, Vander plasschen, & de Maagd, 2007), zonder te ontkennen dat er sprake is van een probleem, kan de definitie steeds opnieuw worden opgebouwd en uit elkaar worden getrokken (Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & de Maagd, 2007). Dat is wat er in Villa Voortman gebeurt, deze masterproef geeft deze situatie -, tijds - en contextgebonden verhalen weer die ingaan tegen het dominante discours.

Met bovenstaande uiteenzetting kunnen de begrippen **transgressie** en nomadisme verbonden worden. Het eerste begrip werd geïntroduceert door Foucault en is een manier om te ontsnappen aan de beperkingen die mensen worden opgelegd (Foucault, 1994 in Allan, 2011). Men gaat in tegen de dominante visie die mensen met en zonder beperking in duidelijk afgelijnde groepen tegenover elkaar plaatst. Er zijn niet alleen andere manieren om naar beperking te kijken, maar de persoon heeft ook een grote vrijheid om zich hierin te bewegen. Transgressie is iets positief, aangezien het mensen meer controle (en macht) geeft (Allan, 2011).

> It allows individuals with disabilities to shape their own identities by subverting the norms that compel them to repeatedly perform as marginal. For those who transgress, according to Boyne (1990, p. 82), "otherness lies ahead". They are not required to – and indeed could not – reject these identities entirely, but they can vary the way in which they have to repeat these performances. (Allan, 2011, p. 154)

Nomadisme (Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd, 2007), het tweede begrip, gaat over hetzelfde fenomeen: ondanks dat deze mensen gelabeld zijn door anderen (de medische sector, mensen in de straat, …) als mensen met psychische problemen, bepaalt dit hen niet (Braidotti, 2004 in Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd, 2007). Zij plaatsen andere identiteiten voorop of geven er

hun eigen betekenis aan, want een mens beschikt over een complexe identiteit die bestaat uit meerdere lagen (Braidotti, 1998 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008). Dit houdt in dat mensen zichzelf en hun leven opnieuw kunnen vorm geven in samenwerking met de context, men kan dit ook **veerkracht** noemen (Braidotti, 2004 in Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd (2007). Op deze manier kan men toegang krijgen tot nieuwe leefwerelden (Tamboukou, 2003 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008). Mensen gaan zichzelf opnieuw uitvinden, waardoor steeds een nieuwe kaart wordt getekend (Roets, 2006 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008) of een ander stuk wordt belicht. Zo kan men ontsnappen aan de onderdrukking van het dominante discours en controlerende mensen en instanties (Goodley en Roets, 2008). Op deze manier kan men steeds opnieuw toegang krijgen tot nieuwe leefwerelden (Tamboukou, 2003 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008). Dit werkt empowerend.

> De kracht die ontwikkeld wordt door het subject op doorreis is cruciaal. Het is de reis die telt. En de reis gaat over het vertellen van verschillende verhalen en **verschillende versies van de eigen gevormde identiteit.** (Braidotti, 2004, p. 154 in Roets, Reinaart, & Van Hove)

In andere contexten, zoals een psychiatrisch ziekenhuis, is deze vrijheid er niet. Mensen worden gelabeld en er blijft weinig ruimte over voor de andere elementen van zijn/haar identiteit. Ze worden gezien als patiënt en hierop ook voortdurend aangesproken. Dit is iets waar de mensen van Villa Voortman zich tegen afzetten. Want de Villa is een plaats waar er, zoals hierboven al uitgebreid werd aangetoond, er een **vloeiendheid in identiteit** mogelijk is. Daarnaast worden de andere **rollen** die iemand kan hebben/ opnemen ook erkend. Peter is bijvoorbeeld vader van een dochter, voormalig werknemer van een organisatie die werkt met mensen in armoede, poezie-schrijver, begeleider van activiteiten, ... In de Villa ben ik niet alleen Yentl de thesisstudent, maar ook deelnemer aan de gedichten en filosofieateliers, gesprekspartner en regelmatig ook afwasser van dienst. Deze vrijheid zorgt er ook voor dat men zich niet kan verschuilen achter zijn/haar positie: wat men al dan niet zegt of doet, is een persoonlijke keuze. In de Villa kan men verwachten dat er ook eens zal gevraagd worden naar de eigen ervaringen of om te helpen bij de afwas, …

De vrijheid voor het opnemen van rollen is belangrijk. In de les van orthopedagogische synthese kwam op 27 februari 2013 aan bod dat sommige mensen van Onze Nieuwe Toekomst graag een andere rol willen innemen dan die van ervaringsdeskundige. (G. Van Hove, persoonlijke communicatie, 27 februari 2013). Daarom zullen enkele mensen zich volgend academiejaar inschrijven voor het vak 'disability studies'. Dit illustreert het belang van rollen en positie en de zoektocht van mensen om dit op een andere manier in te vullen.
Hieronder enkele voorbeelden:

- T. krijgt controle over zijn leven door zich te outen als hippy en andere delen van zijn identiteit voor zich te houden.
- Mensen verzetten zich hevig tegen het label 'patiënt'. Ferri & Connor (2010) geven voorbeelden van soortgelijke vormen van transgressie: enkele vrouwen ontkennen het label van mensen met een leerprobleem en geven andere verklaringen voor hun aanwezigheid in dat deel van het

gebouw. Net zoals een school mensen impliciet en expliciet gaat labelen, doen ziekenhuizen (en andere zorgorganisaties) dat ook. Hoewel Villa Voortman deel uitmaakt van het netwerk aan psychiatrische zorg - hier ga ik later verder op in - streeft men ernaar om dit niet te doen.

- Men verzet zich tegen het label 'patiënt' - of zoals bovenstaand voorbeeld tegen het etiquet 'persoon met een leerprobleem' -, omdat het, volgens de maatschappij, hun status vermindert (Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008).
- Dean vertelt vaak over de periode in zijn leven toen hij zijn zoons opvoedde. Hij is trots op zijn rol van ouder, Booth & Booth (2005) benoemen dat dit voor sommige mensen voelt als iets dat ze verwijzelijkt hebben en waar ze trots op kunnen zijn. Dit geeft hen een gewaardeerde rol in de maatschappij. Daarom komt kritiek op hun opvoeding of manier van aanpakken hard aan. Het is logisch dat mensen zich hier tegen gaan verzetten om dit onderdeel van hun identiteit intact te houden (Booth & Booth, 2005, p. 119 in Roets, Reinaart, & Van Hove, 2008). Dit herken ik ook bij Dean: hij vertelt herhaaldelijk over op welke manier hij, in tegenstelling tot zijn ex-vriendin en ondanks zijn verslaving, voor zijn kinderen bleef zorgen. De erkenning van één van zijn zonen is voor hem ontzettend belangrijk en hij vertelt trots over hen allebei (Observatieverslag 27 september 2012). Ook H. is trots op haar zoon en vertelt over de manier waarop ze hem probeert te ondersteunen (Observatieverslag 25 maart 2013).
- Een ander voorbeeld van transgressie is wat er gebeurt wanneer de afwas moet worden gedaan. Als antwoord op de vraag om te helpen, hebben sommige mensen de neiging om zichzelf op een andere manier te presenteren. Zo vertelt er iemand dat hij/zij zo moe is, wordt er gezegd dat het niet zo goed gaat, … (Observatieverslag 19 april 2013). Dit is vergelijkbaar met Brain die, afhankelijk van de begeleider, varieert in aanwezigheid en manier waarop zijn beperking naar voor komt (Allan, 2011).

De bovenstaande uiteenzetting laat zien dat er een context gecreëerd wordt waarin er oneindig veel kansen zijn tot het opnemen van **verantwoordelijkheid.** Het gaat hier niet om wat andere mensen zien als een plicht, dat zou ingaan tegen waar Villa Voortman voor staat. Niemand zal bijvoorbeeld H. dicteren op welke manier ze met haar geld moet omgaan en er wordt ook niemand verplicht tot het nemen van medicatie of tot het stoppen met drugs, … Er is sprake van een deconstructie van het begrip 'verantwoordelijkheid' (Allan, 2011), mensen kunnen het invullen op hun eigen manier. Deze invulling van het begrip includeert mensen die traditioneel als anders worden gezien (Caputo, 1997 in Allan, 2011; Patton, 2003 in Allan, 2011). Wat men in Villa Voortman wel doet, is mensen aanmoedigen en ondersteunen in de zoektocht naar de invulling en constructie.

De voorbeelden in deze masterproef geven een **(verhaal)constructie** weer die op dat moment in Villa Voortman de bovenhand heeft. Maar deze constructie is slechts een onderdeel van een rizome, want er zijn veel andere vertakkingen mogelijk. Een andere context, een ander moment, een ander beginpunt, een andere gesprekspartner, … kunnen een heel ander deel van deze **rizome** in de schijnwerpers zetten (Sermijn, Loots, & Devlieger, 2009; Goodley, 2007). Zo kunnen nieuwe gebeurtenissen ervoor zorgen dat we een andere betekenis geven aan een vroegere situatie in ons leven (Mishler, 1999b in Riessman,

2003). Bovendien is het onvoorspelbaar in welke richting de rizome zal bewegen (Allan, 2011). Kortom hoewel de verhalen een vaststaand gegeven lijken, is dit niet het geval (Sermijn, Loots, & Devlieger, 2009). Het gaat wel om ''**co-constructie van lokale, contextgebonden verhalen**, die een illusie van 'eenheid', 'coherentie' en 'duidelijkheid' creeëren" (Sermijn, Loots, & Devlieger, 2009, p. 23). Deze constructie is maar tijdelijk, aangezien een rizome voortdurend in beweging is (Goodley, 2007).

Hoewel Villa Voortman een **niche** is, gaat het om een ruimte die **verankerd is in de maatschappij**. De Villa is geen eiland zoals sommige psychiatrische ziekenhuizen. Peter benadrukt dat hij kan afkicken in ziekenhuizen op het platteland, maar dat de cravings hem overvielen wanneer hij Gent binnenreed. Voor hem is de Villa een manier om met verslaving om te gaan in de maatschappij. Hoewel dit het moeilijker maakt, staat hij nu ook verder. De Villa is dan ook echt een dagcentrum in de stad (Observatieverslag 29 maart 2013).

'Aanvaardig' en activisme

Bij het onderdeel etnografisch onderzoek geef ik bij de verschillende vormen aan dat mijn onderzoek ook de **kritische benadering** zal volgen. Dit dacht ik, omdat mensen in Villa Voortman openlijk hun visie geven. Er is ruimte om kritiek te uiten op de psychiatrie en de maatschappij. (Net zoals - zo blijkt uit het bovenstaande thema - er ook kritische vragen naar elkaar worden gesteld). Hieronder enkele voorbeelden:

- H. vertelde bij het begin van mijn bezoeken regelmatig over een psychiater die haar absoluut niet begreep. Daarnaast werd ze ook ontslagen uit de psychiatrie zonder dat ze zicht had op een verblijfplaats. H. vertelt niets anders te kunnen doen dan ervoor te zorgen dat haar opname verlengd werd.
- Dean vertelt soms over de negatieve reacties van andere mensen ten opzichte van hem. Mensen die hem uitschelden en het is ook al gebeurd dat ze agressief zijn zonder enige aanleiding. Hij heeft het ook af en toe over de nultolerantie van de politie van Eeklo. Men reageert streng ten opzichte van 'rondhanggedrag'. Dit werd door enkele andere bezoekers beaamt.
- P. is niet akkoord met het verplicht innemen van antabuse. Iemand die hiertoe gedwongen wordt en toch drinkt, kan sterven. Zowel Peter., P. als J. vinden dat men de keuze moet hebben of men medicatie in wil nemen of niet. Sommige ziekenhuizen zijn het daar mee eens, bij andere wordt men verplicht (Observatieverslag 30 oktober 2012).
- Dean vertelde over een opname waarbij ze hem platspoten met haldol. Hij had geen controle meer en zat erbij als een plantje. Het speeksel liep van zijn kin. Zijn vader heeft hem zo gezien en onmiddelijk besloten hem daar weg te halen (Observatieverslag 26 maart 2012; Heyde, 2012).
- In de psychiatrie moet men vaak deelnemen aan creatieve therapie en bijvoorbeeld macramé maken. Dean vertelde dat ze in een bepaald ziekenhuis verplicht werden een bepaalde hoeveelheid te maken, aangezien ze anders niet op weekend mochten gaan (Observatieverslag 26 maart 2012).

- Peter vertelde dat hij tijdens een opname een pilletje had gekregen. Op de vraag wat dat was, kreeg hij het antwoord dat het medicatie is om zich beter te voelen. Hij heeft besloten deze medicatie niet te nemen, omdat hij deze informatie onvoldoende vond (Observatieverslag 29 maart 2013).

Tegelijkertijd zijn sommige mensen ook bezig met het zoeken naar een plaats voor zichzelf in de maatschappij en komen ze op voor de eigen positie:

- Tijdens een namiddag brainstormen over een optreden, dat oorspronkelijk in maart zou worden georganiseerd, opperde Peter het idee om iets te doen met een proces en opstand. Niet iedereen was voor dit idee te vinden was, omdat het al enkele keren eerder gedaan is. Toch leeft het idee van opstand bij een aantal mensen. (Ook hier gaf K. aan dat hij hier niet echt meer mee bezig is, omdat hij aan het aanvaarden is). Uiteindelijk werd er gekozen voor protest, iedereen kan zo zelf invullen tegen wat men protesteert (Observatieverslag 22 november 2012).
- P. heeft de beslissing genomen om geen medicatie meer te nemen. Tijdens zijn periode in beschut wonen deed hij dit wel, maar had hij geen interesses meer. Hij vertelde dat hij voor het weekend soms een hogere dosis medicatie nam, zodat hij de hele tijd kon slapen. Uiteindelijk is hij op eigen initiatief met medicatie gestopt. Hoewel hij het nu soms moeilijker heeft, heeft hij terug interesses en is hij tevreden met de keuze die hij heeft gemaakt (Observatieverslag 30 oktober 2012).
- Tijdens één van mijn bezoeken tijdens de zomer hebben we het gehad over werken en het nemen van vakantie. Aanleiding was Babba die een reis naar India aan het plannen was. Hij ging daar enkele maanden verblijven en dan terugkomen naar België. Johan gaf aan daar langs de ene kant jaloers op te zijn, omdat hij maar maximum drie weken verlof kan nemen. Babba en sommige andere mensen hebben een vrijheid die anderen niet hebben. Maar Babba bracht ter sprake dat Johan zaken 'in de plaats' heeft, zoals een gezin. Bovendien leeft Baba in armoede: om de reis te kunnen betalen, bespaart hij op zijn eten. Babba en Peter gaven ook aan veel respect te hebben voor mensen die kunnen gaan werken en dat volhouden. Peter zegt dit zelf niet meer te kunnen. Wat hij wel belangrijk vindt, is dat mensen ook respect hebben voor hem.

Een voorbeeld van een rizomatisch construct en hoe dit verandert in tijd, context, gesprekspartner, aanwezige mensen, ... , is de manier waarop Peter op 19 april 2013 sprak over werk. Zoals hierboven al werd vermeld, zag hij het hebben van een job als iets dat niet meer mogelijk is voor hem. Ondertussen is Peter wel (voorzichtig) andere opties aan het verkennen. Zo heeft hij het idee om zijn gedichten en filosofie-ateliers ook te geven in andere organisaties. Daarnaast heeft hij bij de VDAB een test afgelegd waarvoor hij geslaagd is. Dit confronteerde hem met zijn vorige jobs in het normale arbeidscircuit. De VDAB wil hem, op termijn, oriënteren naar een administratieve functie. Voor hem is dit een grote uitdaging, maar tegelijkertijd valt het mij op hoe positief de toon van het gesprek is (Observatieverslag 19 april 2013; Observatieverslag 26 april 2013; Observatieverslag 6 mei 2013).

De mensen van Villa Voortman geven enerzijds kritiek op het systeem en komen op voor hun positie. Maar er is ook een andere kant:

- Toen K. een sigaret opving en lachte met het 'niet zo hard vangen als hij', antwoordde iemand dat het oké was als het niet in de andere betekenis van het woord was. K. antwoordde plots serieus dat dit een onderdeel was van zijn aanvaarding. Hij staat op invaliditeit en heeft daar vrede mee (Observatieverslag 30 oktober 2012).
- Peter vertelde dat hij het aanvaard heeft om weinig geld te hebben. Dat is iets waar hij nu niet meer van wakker ligt. In zijn leven heeft hij enkel tijdens een periode van vijf jaar zich geen zorgen moeten maken over zijn financiën (Observatieverslag 21 maart 2013).

Deze voorbeelden tonen aan dat mensen in een bepaalde context en tijd zaken denken en doen die wijzen op een moment van 'in vrede zijn met' een bepaald aspect van zijn/ haar leven. Oorspronkelijk noemde ik dit acceptatie, maar dat doet geen recht aan de complexiteit van de mens. French & Swain (2004) verwijzen naar hetzelfde fenomeen en spreken over het bekijken van de beperking (of andere zaken) als een feit. Dit stelt ons in staat om door te gaan met ons leven, omdat men bijvoorbeeld niet constant piekert over de rolstoel waarin men de hele dag moet zitten (French & Swain, 2004). Dat neemt niet weg dat men op bepaalde momenten boos kan zijn om de beperking of verdriet kan hebben, want soms is het gewoon rot.

Hoewel activisme en 'een moment van vrede hebben met' op het eerste zicht tegenstellingen lijken, komt dit ook samen voor. Men kan iets tijdelijk als een feit beschouwen en tegelijkertijd protesteren tegen de manier waarop men behandeld wordt. Men kan ook de beperking niet zien als een feit, maar gebruik maken van zaken die worden aangeboden waarmee men wel verder kan. Men heeft ook het recht om het de ene moment te zien als een feit en het volgende moment niet meer. Beiden zijn voorbeelden van hoe mensen psychische problemen in hun leven construeren. Het laat zien hoe de mensen van de Villa omgaan met tegenslagen, onrespectvolle handelingen en afwijzingen. Al deze voorbeelden zijn een blijk veerkracht.

Het is interessant dat mensen in een open context, tot 'momenten van vrede hebben met' komen. Zo vertelde Dean dat hij tijdens zijn tien jaar psychiatrie ieder weekend gebruikte, maar na zijn ontslag besloot dat het zo niet meer verder kon (Observatieverslag 29 maart 2013). Een tijd geleden is Dean ook gestopt met alle vormen van drugs met uitzondering van cannabis en methadon. Dit is opnieuw een keuze die hij zelf gemaakt heeft en waar hij zich aan houdt.

Zoals hierboven al aan bod kwam, kan het moment van 'vrede hebben met' als een krachtig mechanisme worden gezien. Wanneer men bepaalde aspecten waar men niets aan kan veranderen (tijdelijk) loslaat, ontstaat er ruimte om met andere zaken bezig te zijn. De constante zorg over financiën of het pijnlijke besef dat men door ziekte niet het leven leidt dat men wil, kan iemand voortdurend bezig houden. De momenten dat ik K. nu zie, maakt hij op mij (en Peter) een rustigere indruk. Het lijkt alsof zijn focus verschoven is naar zijn huidige situatie en hij op zoek is naar een manier om betekenis te

geven aan zijn leven zoals het nu is. Tijdens de studiedag van Poco Loco werd er gesproken over de positie van een ervaringsdeskundige. Dit had een groot effect op K., daarna heeft hij meermaals enthousiast hierover gesproken.
In dit thema herken ik wat Baart (Baart, 2001 in Kal, 2002) omschrijft als de tragische benadering. Hij plaatst dit tegenover het maakbaarheidsperspectief, aangezien bepaalde zaken niet kunnen worden opgelost of aangepakt. Op bepaalde aspecten heeft men geen vat. Hij zegt daarbij dat presentie mensen kan troosten (Baart, 2002 in Kal, 2002). Dit herken ik ook in Villa Voortman: men staat er niet alleen voor. Er zijn mensen die begaan zijn en indien er een vraag is naar hulp wordt deze ook aangereikt. Hier ga ik bij het laatste thema verder op in.

Het spreekt voor zich dat aanvaarden in evenwicht moet zijn met activisme. Soms is het nodig dat mensen vechten voor iets en zich blijven inzetten. Jozefien benadrukte dit ook toen ik mijn thema aan haar voorstelde (J. Dhondt, persoonlijke communicatie, 19 april 2013). Bij het volgende thema ga verder in op enkele voorbeelden.

Onderzoeksvraag 2: Op welke manier kijken de bezoekers van Villa Voortman naar onze samenleving?

Niet congruente situatie/ contrasterende situatie

Een opvallend aspect van de vele verhalen die worden verteld, zijn de contrasterende situaties waarin sommige bezoekers zich bevinden. Villa Voortman biedt de ruimte om hier over te praten en kan, indien gewenst, de toegang tot een aantal hulpbronnen faciliteren.

- A. begon grip te krijgen op zijn situatie en zette concrete stappen voor de toekomst. Zo huurde hij een appartement en was hij bezig met het inrichten van deze woning. Toen ik hem een tijd niet meer had gezien, kwam ik te weten dat hij terug in de gevangenis zat. (Ik ga niet verder in op de concrete situatie, omdat ik hier met hem niet over heb gesproken). Eenmaal terug in Villa Voortman maakte A. zich grote zorgen over zijn financiën (Observatieverslag 21 maart 2013).
- P. vertelde dat een opname, net zoals beschut wonen, heel duur kan zijn (Observatieverslag 30 oktober 2013). Dat was iets waar ik vroeger nooit stil bij heb gestaan. Hetzelfde geldt voor de opvang voor mensen die dakloos zijn. Dit is zo duur, waardoor mensen geen mogelijkheid meer hebben om te sparen (Observatieverslag 21 maart 2013). Ook Shirley bracht de kostprijs van een opname ter sprake (Observatieverslag 19 april 2013).
- Wanneer mensen hun kosten proberen te beperken, kan dit soms een omgekeerd effect hebben. Zo veranderde Dean zijn domicilie naar het ziekenhuis, omdat hij dan geen appartement meer moest betalen. Maar doordat er op zijn identiteitskaart PC Sleidinge stond, slaagde hij er niet in om een huis te huren (Observatieverslag 27 september).
- Shirley klaagt de beperkende regelgeving rond nachtopvang aan. Mensen worden verplicht om na negen dagen nachtopvang, zeven dagen op straat te slapen. Dit is absurd en kan eigenlijk niet (Observatieverslag 19 april 2013).

- Elise, een jonge vrouw die samenwoont met haar vriend B., heeft recht op een uitkering. Tijdens mijn bezoeken heb ik verschillende keren met haar gepraat over hun woning en financiële situatie. Ze hadden een systeem bedacht om met dit kleine bedrag te kunnen overleven. Vaak was ik onder de indruk van Elise haar vindingrijkheid en van de manier waarop ze er in slaagde om koopjes te vinden. Tegelijkertijd merkte ik hoeveel inspanningen ze deed en hoeveel ruimte dit in haar hoofd innam. Daarnaast weigerde haar bewindvoerdster vaak een bepaald bedrag, dat zorgde voor verdriet, zorgen en frustratie. Elise heeft, samen met haar vriend, hun situatie in handen genomen. Heel vaak neemt ze papieren mee naar Villa Voortman of maakt ze gebruik van de telefoon om informatie of hulp te vragen. Uiteindelijk hebben ze, met behulp van een sociaal verhuurbureau, een mooie woning gevonden (Observatieverslag 21 maart 1013; Observatieverslag 6 mei 2013).
- Toen ik met B. en Elise besprak op welke manier ze aan bod kwamen in mijn masterproef vertelde B. dat hij begrijpt dat ze één van de vele mensen zijn die ondersteuning nodig hebben. Hij heeft respect voor hulpverleners en waardeert hun werk en inzet. Wat hij wel betreurt is dat hij, toen hij 18 jaar was en verbleef in een instelling, te weinig werd voorbereid op het leven buiten. Hij kende Gent niet en was dakloos. Op momenten in nood is het schrijnend dat mensen negen maand moeten wachten voor ze een woning kunnen krijgen (Observatieverslag 6 mei 2013).
- P. vertelt dezelfde verhalen als Elise, want ook hij kreeg vaak een negatief antwoord op zijn vragen om geld. Tegelijkertijd weet hij ook dat gokken een probleem is, maar soms dwingt zijn bewindvoerdster hem in een onmogelijke en onleefbare situatie. Dit is vooral frustrerend, omdat P. geen schulden en geen justitiële voorwaarden meer heeft. Kortom hij heeft geld op een bankrekening staan, maar kan er niet aan. P. stelt daardoor bepaalde aankopen uit tot hij niet anders meer kan (Observatieverslag 31 oktober 2012).
- Hoewel Shirley voor ondersteuning kan rekenen op een aantal organisaties, zoals het straathoekwerk, MSOC, … staat ze er in het weekend alleen voor. Het, na vier jaar, terug deelnemen aan het maatschappelijke leven, is een grote aanpassing (Observatieverslag 19 april 2013).
- Een verhaal dat het belang van context in de verf zet, is dat van D. (Observatieverslag 6 september 2012). Hij woont in een sociaal appartement en geeft aan nood te hebben aan ruimte en rust. Dit kan hij daar niet vinden, omdat hij voortdurend gestoord wordt door het lawaai van zijn buren. Uiteindelijk heeft D. gebruik gemaakt van zijn label en een brief van de psychiater gevraagd. Ondanks dat wacht hij nog steeds op een betere woning. Baba vreest dat D. nog 1, 5 jaar zal moeten wachten (Observatieverslag 6 september 2012). Ook B., de vriend van Elise, vertelde over lawaaihinder in hun vorige woning. Ook voor hem is het nemen van rust heel belangrijk en dit was door zijn woonsituatie niet mogelijk (Observatieverslag 6 mei 2013).
- P., Peter en ik hebben gepraat over de psychiatrie. Zij vertelden dat bepaalde plaatsen er niet tegen kunnen dat iemand mondig is. Ze kaderen het geven van weerwoord als opstandig gedrag (Observatieverslag 30 oktober 2012).

- P. vertelde dat men in beschut wonen, waar hij verbleef, mensen bij elkaar zet en vervolgens verwacht dat alles vlot verloopt. Maar hoe is dit mogelijk, wanneer men gewoon bij een groep wordt gezet (Observatieverslag 30 oktober 2012)?
- J. die, zoals ik hierboven al vermeld heb, wordt achterdochtig door de aanwezigheid van een andere celgenoot. Hij geeft zelf aan dat deze situatie hem veel stress bezorgt en in contrast staat met waar hij nood aan heeft (Observatieverslag 6 september). Gelukkig heeft J. nu een nieuwe celgenoot en gaat het beter (Observatieverslag 13 september).
- Shirley heeft heel veel moeite moeten doen om een psychiater te vinden. Voor haar was dit heel belangrijk, omdat dit één van haar justitiële voorwaarden is. Zo nam ze verschillende keren telefonisch contact op. Toen ze een afspraak had kunnen maken, bleek dat men haar had uitgenodigd om te zeggen dat ze bij hen niet terecht kon. Ondertussen heeft ze gelukkig iemand gevonden (Observatieverslag 19 april 2013).

Deze voorbeelden tonen aan dat mensen die gelabeld worden, soms toch tegelijkertijd vast zitten in een situatie die het hen nog moeilijker maakt. Vaak staat deze situatie ook sterk in **contrast met het label** dat men heeft. Andere voorbeelden tonen dan weer de keerzijde aan van de zorg die men biedt. Tegelijkertijd blijkt de veerkracht en de sterkte van deze mensen.

Vandekinderen, Roets, & Van Hove (2012) beschrijven hetzelfde fenomeen. Hoewel Jimmy Sax gelabeld is als kernpsychopaat, is de ondersteuning die hij krijgt in de gevangenis en na zijn vrijlating beperkt. Zo werd zijn vraag tot opname omwille van alcoholmisbruik 18 keer afgewezen, in sommige gevallen werd zijn diagnose als argument gebruikt. Andere voorbeelden uit de periode van zijn vrijlating zijn: Jimmy kan uiteindelijk, door zijn slechte financiële situatie, een studio huren in een bedenkelijke buurt; hoewel hij verplicht is tot het nemen van medicatie, doet hij dit niet omdat hij het niet kan betalen; ... Wanneer hij uiteindelijk in de fout gaat, houdt men geen rekening met **de contextuele factoren**. Op dat moment heeft men enkel oog voor **de persoon**.

Bovenstaande voorbeelden onderstrepen ook dat het soms een uitdaging is om de nodige zorg of hulpmiddelen te krijgen. Mensen moeten steeds bellen, vragen blijven stellen, nieuwe stappen zetten, andere organisaties contacteren, proberen te onderhandelen, … Granger (2010) zegt hierover het volgende:

> Often I have heard people use the phrase "I got/received accommodations" in passive sentence construction which fails to recognize the very difficulty and labor required to even negotiate accommodations, much less the difficulty of disclosing. Every act of disclosure or request of accommodations is a demand for what one is due, for recognition of the necessity for a different system. (Granger, 2010, 4de voetnoot)

Tot slot wil ik ook nog ingaan op Villa Voortman als contrasterende situatie. Ondanks dat de Villa een veilige plaats is die mensen vrijlaat, is het tegelijkertijd nog steeds **een deel van de psychiatrie**. Hoewel

er geen hierarchische structuur is, blijft er een verschil tussen de bezoekers, vrijwilligers, stagiair(e)s en begeleiders. Johan en Dirk worden betaald en dragen ook verantwoordelijkheid voor de mensen van Villa Voortman. Hoewel iedereen voor elkaar zorgt, worden Johan en Dirk betaald om deze te geven. Persoonlijk ben ik van mening dat hun engagement verder gaat dan dat verwacht wordt van hen. Zo heeft men Dirk, ondanks dat hij ziek was, opgebeld, omdat hij had gezegd dat Dean hem in een bepaalde situatie mocht bellen (Observatieverslag 21 maart 2012). Voor stagiaires en vrijwilligers is Villa Voortman een tussenstop. Want nadat de stage is afgerond en/of de thesis geschreven is, verdwijnt men langzaam uit de Villa. Vaak ook omdat op bezoek gaan niet combineerbaar is met een job. Na verloop van tijd zag ik in dat de Villa ook een tussenstop is voor de meeste bezoekers. Hier ben ik al op ingegaan bij het deel 'ethische reflecties - loslaten'.
Eerder in deze masterproef heb ik het gehad over het impliciet en expliciet labelen. Zo kan het aanwezig zijn in bepaalde delen van het schoolgebouw verraden dat iemand leerproblemen heeft (Ferri & Connor, 2010). Hoewel er binnen Villa Voortman niet gelabeld wordt, zijn de bezoekers ofwel student ofwel mensen die vroeger of recent ervaring hebben met de psychiatrie of psychiatrische problemen. Dit staat in contrast met sociaal - artistieke projecten, zoals Theater Antigone[15], waar er een divers publiek lid is en actief meewerkt (F. Van Assche, persoonlijke communicatie, 15 april 2013). Gelukkig ervaren weinig bezoekers dit op deze manier. Een uitzondering is M. die, in een interview met Frauke, vertelde dat mensen uit zijn omgeving hem vragen wat hij nog steeds in de Villa doet. Mensen zien dit als een vorm van stilstaan. Hierover praten was moeilijk voor M., omdat het pijnlijk voor hem was om hierbij stil te staan (F. Maes, persoonlijke communicatie, 2 december 2012).

Onderzoeksvraag 3: Op welke manier gaan de bezoekers van Villa Voortman met elkaar om?

Wederkerigheid

- Een mooi voorbeeld van wederkerigheid naar mij toe, is A. die bij mij kwam na een hevige reactie op een vraag die ik had gesteld in verband met mijn masterproef. (Hier ben ik bij het onderdeel 'proces' op ingegaan). A. vroeg mij wat ik had gezegd, omdat hij het niet gehoord had. Ik was duidelijk nog onder de indruk van hetgeen gebeurd was, voor mij was dit gebaar van A. een geruststelling en kwam het over als een manier om te laten weten dat hij wel geïnteresseerd was en mij niets kwalijk nam. Ook H. heeft toen letterlijk tegen mij gezegd dat ze mij wel vertrouwde. Ze heeft toen ook een arm om mij geslagen om mij te troosten. Beide reacties hebben mij veel plezier gedaan (Observatieverslag 13 september 2012).
- Eén van de vaste bezoekers van de Villa is Dean, hij wordt in vele gesprekken benoemd als iemand met een gouden hart. In de verhalen die hij vertelt, blijkt steeds opnieuw hoe mensen hem veroordelen. Zo werd hij al enkele keren zonder reden in elkaar geslagen, wordt hij door mensen een 'vuile junk' genoemd. De mensen die hem (echt) kennen praten hierover en

[15] Flore Van Assche is auteur van de masterproef: 'Sociaal – artistieke projecten als krachtig wapen tegen sociale uitsluiting?'. In bijlage 2 is het abstract terug te vinden.

worstelen hiermee, omdat anderen niet zien dat hij een goed mens is. Dean is ook echt iemand die zorgt voor anderen en dat zal doen wanneer hij kan. Tijdens de benefiet heb ik Elise horen zeggen dat het toch erg is dat mensen Dean veroordelen, terwijl hij een gouden hart heeft. Dit toont aan dat de mensen van Villa Voortman wel de sporen van zijn drugsgebruik zien, maar dat het hen niet uitmaakt. Zij zien de echte persoon en verbazen zich oprecht over de reacties van anderen (29 september 2012).

- H. geeft twee andere mensen onderdak, ondanks dat haar eigen situatie verre van ideaal is.
- Vandaag kwam een nieuwe stagiaire eens een bezoek brengen. Iedereen die toen in de living zat (H., Dien, Peter, P., Mi., … en ik), stelde zichzelf voor. Dean vertelde dat de Villa echt een warm nest is en mensen heel snel opneemt.
- Op de bezoekersvergadering van 26 maart 2013 werd er gezegd dat de Villa volgende week donderdag gesloten zal zijn omwille van een denkdag. De mensen reageerden in eerste instantie teleurgesteld, zeker omdat de Villa op maandag ook gesloten is omwille van paasmaandag. Uiteindelijk werden er afgespraken gemaakt om de dag samen door te brengen. Zo gaat Dean bij Shirley en ook Peter zei dat hij volgende week sowieso niet kan komen, maar dat hij op andere momenten zeker wil afspreken (Observatieverslag 26 maart 2013).
- B. vertelde dat G. hem, toen hij op straat terecht kwam, heeft ondersteund. Hij is dit nooit vergeten. Zo ontstaat er een bijzondere band tussen twee mensen die op het eerste zicht weinig gemeen hebben (Observatieverslag 6 mei 2013).

Ik zie in Villa Voortman veel mensen die geven en zorgen voor anderen, terwijl hun eigen situatie vaak ook niet ideaal is. Het gaat soms om materiële zaken, maar ook om het uiten van bezorgdheid of het meeleven met iemand. Villa Voortman wordt zo een netwerk van mensen die elkaar binnen en buiten de Villa zien en ondersteunen. Het is ook uniek om hier als stagiaire of vrijwilliger deel van uit te maken. In veel organisaties worden contacten met (ex)-clienten vaak sterk gereglementeerd. Het verschil met Villa Voortman is dat dit hier op een heel ongedwongen manier kan en je als vrijwilliger of stagiaire kan kiezen hoe je dit zelf invult. Voor mij is de wederkerigheid en het oprecht meeleven van de bezoekers en de band die wordt opgebouwd de reden waarom ik graag naar de Villa kom. Hier ga ik dieper op in bij het deel ‘ethische reflecties - loslaten’.

In Villa Voortman zijn de elementen van de **circle of courage** duidelijk aanwezig:

- Zoals uit het deel ‘context’ en deze resultaten blijkt, is iedereen welkom in de Villa en wordt iedereen aanvaard. Dit geeft mensen de kans om een band op te bouwen met anderen, men gaat ergens bijhoren, ... Men maakt deel uit van een gemeenschap, dit noemt men **Belonging** (**significance/ betekenis**) (Brendtro, Brokenleg, & Van Bockern, 2005; Brendtro, Brokenleg, & Van Bockern, 1991; F. D’Oosterlinck, persoonlijke communicatie, 4 oktober 2012).
- **Generosity (vertue)** blijkt uit de voorbeelden van dit thema: mensen kunnen geven aan elkaar en dit wordt gewaardeerd (Brendtro, Brokenleg, & Van Bockern, 2005).
- Door de vrijheid in de rollen en de verantwoordelijkheid die men opneemt, kunnen mensen hun **Mastery (competence)** (Brendtro, Brokenleg, & Van Bockern, 2005) laten zien en daarmee soms

geven aan anderen. Zo is één van de talenten van H. het herstellen van fietsen, daarom is hij gestart met een fietsatelier (Observatieverslag 26 maart 2013). Dit is iets waar men trots op kan zijn en in een bepaalde periode en tijd deel kan worden van de identiteit. In andere contexten, zoals een psychiatrisch ziekenhuis, zijn deze kansen er niet.

- Brendtro, Brokenleg & Van Bockern (2005, p. 132) spreken over **Independence** en omschrijven dit als: 'opportunity to build self control and responsibility'. Maar Van Hove (z.j.) heeft dit vervangen door I**nterdependence**. Mensen zijn verbonden en afhankelijk van elkaar en in dit soort relaties ontstaat er zelfwaarde (Villarruel, Perkins, Borden, & Keith, 2003). Deze masterproef omvat talrijke voorbeelden van hoe verbondenheid met elkaar hen in staat stelt om stappen te zetten in hun leven. Ook Laurens Heyde (2012, p. 12) vermeldt dit: "Maar net doordat mensen mee bijdragen tot de cultuur van de villa, dragen ze ook net bij aan bewust worden van een onderlinge afhankelijkheid". Daarnaast laat deze masterproef ook zien hoe mensen in deze vrijheid verantwoordelijkheid opnemen.
- Samen zorgen deze factoren ervoor dat Villa Voortman een veilige basis vormt, waar ze steeds naar terug kunnen keren (F. D'Oosterlinck, persoonlijke communicatie, 4 oktober 2012). Het ligt aan de basis van **de Villa Voortman – cultuur** (Brendtro, Brokenleg, & Van Bockern, 1991). Door deze veiligheid kunnen stappen zetten in de maatschappij, bijvoorbeeld na de gevangenis of het psychiatrisch ziekenhuis. Wanneer het minder gaat, worden ze altijd terug met open armen ontvangen.
- De hierboven benoemde link tussen deze elementen en zelfwaarde wordt ondersteund door Coopersmith (1969): hij ontwikkelde vier elementen die vervuld moeten zijn, deze sluiten nauw aan bij de Circle of courage (F. D'Oosterlinck, persoonlijke communicatie, 4 oktober 2012; Coopersmith, 1969 in Brendtro, Brokenleg, & Van Bockern, 1991).

Het thema wederkerigheid sluit aan bij wat Van Regenmortel (2009) omschrijft bij **veerkracht** als onderdeel van **empowerment**. Bij de mensen van Villa Voortman herken ik de wil om niet de positie van slachtoffer in te nemen (Rubin, 2003 in Van Regenmortel, 2009). Heel wat mensen zijn sterk in het geven aan anderen, dit is wat Van Regenmortel (2009) omschrijft als 'een kracht'. Het is ook een teken van veerkracht. Belangrijk hierbij is dat de omgeving hiervoor openstaat. In Villa Voortman krijgt men hier waardering voor, daarnaast beschermt men elkaar ook door erover te waken dat men niet teveel op zich gaat nemen.

In Villa Voortman herken ik de presentiebenadering van Baart (Baart, 2002 in Kal, 2002; Baart, 2004). Het gaat om **het laten van mensen in hun waarde** en er zijn voor anderen. Daardoor, ontstaat er een band en relaties (Baart, 2001 in Kal, 2002; Baart, 2004). Deze houding is zowel te zien bij de bezoekers als de begeleiders van Villa Voortman. Mensen krijgen de tijd om aansluiting te vinden bij de groep. Vaak wordt er bij elkaar gezeten in de living, dit is nabijheid in zijn puurste vorm. Er zijn geen verwachtingen en al helemaal geen verplichtingen. Mensen zijn altijd welkom. Ik heb zelf ervaren hoe ik langzaam deel begon te worden van de groep en heb het ook bij een aantal mensen zien gebeuren. De groep is ook een krachtig middel, dit benoemde Artie Van Tuijn tijdens het bezoek van 29 maart 2013.

Iedereen helpt elkaar. Johan vond dit ook en gaf het voorbeeld van een crisis enkele weken geleden. De groep heeft een grote rol gespeeld bij het aanpakken van deze situatie (Observatieverslag 29 maart 2013). Dit toont de kracht van nabijheid aan. Villa Voortman is een voorbeeld van een sociale context die empowerend is, aangezien mensen hier sterker worden (Fazil, Wallace, Singh, Ali, & Bywaters, 2004 in Van Loo, 2008) en elkaar versterken.

Andere voorbeelden hiervan zijn de mogelijkheid voor **het innemen van verschillende rollen**. Zo hebben A. & Elise een periode regelmatig gekookt, Peter organiseert enkele ateliers, H. is beeldend kunstenares en de Villa is één van de plaatsen waar zij werk maakt en tentoonstelt, ... Deze zaken kunnen bijdragen tot het vormen van een positieve identiteit, omdat talenten ontwikkeld worden (Van Regenmortel, 2009).

In tegenstelling tot andere organisaties wordt men in de Villa niet overstelpt met oplossingen of mogelijkheden om een bepaald probleem aan te pakken. De focus ligt op **het bij elkaar zijn**. Wanneer mensen hulp nodig hebben of vragen, kan dit wel geboden worden. Maar het wordt niet opgedrongen. De bezoekers en begeleiders van Villa Voortman treden vaak op als **derde partij** (Baart, 2002B in Kal, 2002; Baart, 2004). Zo wordt er naar andere instanties gebeld voor het inschakelen van hulp, worden mensen aangemoedigd om een bepaalde stap te zetten, ... Soms zorgt Villa Voortman er ook voor dat de presentie verdubbelt (Baart, 2002b in Kal, 2002): familie, vrienden en andere organisaties nemen soms contact op met de Villa of slagen er in om er ook te zijn voor de bezoeker. Juist omdat Villa Voortman een stukje meedraagt.
Villa Voortman is een voorbeeld van een cultuur van presentie die soms in contrast staat met de cultuur in de rest van de maatschappij.

De kwaliteit van mijn onderzoek

Voor de evolutie van mijn onderzoek heb ik er, net zoals Agar (1986), voor gekozen om niet terug te grijpen naar de traditionele concepten die gebruikt worden bij kwantitatief onderzoek (Agar, 1986 in Krefting, 1991). Aangezien deze, volgens Van Hove et al. (z.j.) vaak te eng vertaald worden bij de evaluatie van kwalitatief onderzoek en daardoor geen recht doen aan het betreffende onderzoek. In plaats daarvan richt ik mij op de volledige onderzoeksprocedure. Dit doe ik met behulp van de concepten van Guba & Lincoln (Van Hove et al. (z.j.); Guba & Lincoln, 1989 in Whittemore, Chase, & Mandle, 2001).

Credibility (geloofwaardigheid)

Dit concept gaat over de mate waarin ik erin geslaagd ben om in deze masterproef de stem van de mensen van Villa Voortman weer te geven. Het brengt ons bij de 'lang genoeg' – vragen (Van Hove, et al., (z.j.). Ik heb grote inspanningen gedaan om hieraan tegemoet te komen:

- Ik bracht in de periode maart 2012 – mei 2013 op regelmatige basis bezoeken aan Villa Voortman. In deze periode heb ik de Villa en de mensen leren kennen en werd er een vertrouwensband opgebouwd. Dit is een continu proces, aangezien de bezoekerspopulatie verschuift. In het deel 'mijn proces' leg ik uit welke stappen ik heb ondernomen en tot welke tussentijdse conclusies ik gekomen ben.
- Deze lange periode met een groot aantal bezoeken stelde mij in staat om veel en heel uiteenlopende verhalen te horen en in mijn observatieverslagen weer te geven. Dit vormde de basis van mijn thematische analyse, vervolgens heb ik – zoals al werd uitgelegd in het deel 'mijn proces' – deze aan hen voorgesteld en gevraagd om mij te helpen kiezen en ze mee vorm te geven. Mijn eigen observaties en omschrijvingen werden meermaals bij de mensen getoetst, hier ben ik ook dieper op in gegaan bij het deel 'mijn proces'. 'Member checks' (Van Hove et al., z.j., "credibility", para. 6) zijn een belangrijk deel van deze masterproef.
- In deze masterproef is reeds aan bod gekomen op welke manier ik tijdens dit onderzoek geëvolueerd ben. Ik werd mij o.a. bewust van mijn eigen vooroordelen, werd geconfronteerd met zaken die in tegenstelling zijn tot de theoretische kaders van waaruit ik vertrok, … Deze heb ik tijdens mijn gesprekken met stagiaires/vrijwilligers & andere onderzoekers ter sprake gebracht.
- Ik heb een groot scala van gegevens gebruikt: mijn observaties, de bezoekersverslagen, interviews (van mezelf en Frauke), gesprekken/ interviews met enkele stagaires/vrijwilligers/bezoekers en andere onderzoekers van Villa Voortman. Dit ondersteunde mij in het innemen van verschillende posities en het bekijken van mijn data op een andere manier. Er was dus zeker sprake van triangulatie (Salmon, 2003, p. 24).
- Een belangrijk element van deze masterproef is de weergave van tegenstellingen: er zijn gelijkenissen en verschillen, 'aanvaarding' en activisme, ...

Transferability (overdraagbaarheid)

Er is zowel sprake van 'Thick discriptions' als 'analytic generalisation' (Van Hove et al., z.j., "de transferability", para. 1 & 3). Het eerste betekent dat er de context van mijn onderzoek uitgebreid omschreven is, het tweede gaat over de beschrijvingingen van de link tussen mijn resultaten en mijn theoretische kaders. Beide helpen de lezer na te gaan of er sprake is van overdraagbaarheid.

Fine (2003) & Crang (2005) benadrukken dat het onvoldoende is om slechts enkele voorbeelden te geven, aangezien de etnograaf moet laten zien wat hij/zij observeert door nauwkeurige omschrijvingen. Ik geef bij het deel 'context: Villa Voortman' een omschrijving van de Villa volgens de basisconcepten en gebruik hiervoor de woorden van de bezoekers. Bij mijn resultaten vervolledig ik dit beeld door voorbeelden te geven en deze zorgvuldig te beschrijven.

Dependability (een 'soort' betrouwbaarheid)

De genomen beslissingen en veranderingen zijn in deze masterproef aan bod gekomen. De lezer kan zo stap voor stap bijhouden wat er gebeurt, welke beslissingen er genomen zijn en de motivering hiervan. Ook Wollcot (1994) en Sjanek (1990) benadrukken dat transparantie zorgt voor betrouwbaarheid (Wollcott, 1994; Sanjek, 1990 in Marks & Wester, 2008). Ik ga nog uitgebreider in op enkele beslissingen die eerder in deze masterproef al werden vermeld:

- Ik heb besloten om geen interviews af te nemen, omdat ik heb ervaren dat deze methode voor mij en mijn onderzoeksvragen niet werkte. Om interviews af te nemen, moest ik voortdurend mensen vragen om met mij samen te zitten. Ik vond dit heel vervelend en was daardoor geneigd de vraag niet te stellen. Mijn ongemak tijdens deze situatie komt voort uit mijn positie als vragensteller, dit staat in contrast met mijn idee van participatie en samenwerking. Ik geef de voorkeur aan spontane situaties, deze nodigen meer uit tot wederkerigheid (bijvoorbeeld mijn eigen verhalen, kritische vragen van de mensen, inbreng van mensen met een ander perspectief, ...). Bovendien vertellen mensen in spontane situaties ook wat ze willen vertellen en waar ze zich goed bij voelen. Daarnaast leende mijn onderzoeksvragen er zich minder toe om in een interview aan bod te komen. Neem bijvoorbeeld mijn eerste thema: veel mensen gaan zich in een interview of na een rechtstreekse vraag identificeren als iemand met een beperking of juist als iemand zonder. Spontane gesprekken zorgden voor veel rijkere verhalen die vaak ook tegenstellingen inhielden.
- Een andere beslissing is om geen veldnotities te nemen in Villa Voortman. Dit besloot ik, omdat het heel onnatuurlijk aanvoelde en bedreigend kan overkomen. Door dit niet te doen, kon ik ook de focus leggen op het gesprek dat werd gevoerd. Ik had het gevoel dat het noteren tijdens een groepsgesprek zowel voor mij als de bezoekers afleidend zou zijn. Zoals al eerder aan bod kwam, maakte ik wel zo snel mogelijk na mijn bezoek een verslag.
- Mijn bezoeken waren ook langer dan werd aangeraden, hier ga ik ook al op in bij 'het onderzoek'. Doordat de dagen waarop ik kon gaan beperkt waren, wou ik deze zoveel mogelijk benutten. Een belangrijke voorwaarde voor betrouwbare informatie is dan ook een 'lang genoeg' verblijf in het veld (ten Voorde & van Gemert, 2008). Iets anders dat hierin meespeelde

waren de reacties van de mensen wanneer ik vertrok. Zij reageerden vaak verrast of vroegen of ik 'nu al' vertrok. Dit heb ik ervaren als een extra reden om langere bezoeken te brengen. De mensen merkten mijn ongemak op, waardoor ik vooral de laatste maanden regelmatig geplaagd werd met 'nu al' vragen, de vraag of ik wel echt wou vertrekken en argumenten om langer te blijven.

- Een andere beslissing is mijn besluit om bezoeken te blijven brengen aan Villa Voortman, omdat ik hen op deze manier op de hoogte kon houden. Daarnaast vond ik het ook absoluut niet kunnen om ineens uit de Villa te verdwijnen.

Comfermability

In deze masterproef ben ik uitgebreid ingegaan op de manier waarop mijn onderzoek verlopen is, hoe mijn observatieverslagen tot stand komen, hoe mijn analyse is gebeurd, … Op deze manier kan de lezer zelf beoordelen of mijn onderzoek correct is uitgevoerd.
Ik heb ervoor gekozen om mijn observatieverslagen niet als bijlage op te nemen, omdat ik voor alle voorbeelden en verhalen goedkeuring nodig heb van mijn deelnemers. Het zou teveel tijd vragen om dit te doen (door het grote aantal mensen dat in ieder verslag voorkomt en de onvoorspelbaarheid en variatie in aanwezigheid).

Authenticity

Dit onderzoek heeft niet tot doel om de deelnemers rechtstreeks aan te zetten tot actie of te empoweren. Zoals bij het deel 'maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie' wordt uitgelegd, hoop ik wel dat het samen met andere onderzoeken kan zorgen voor verandering.

Het is wel zo dat mijn onderzoek perfect aansluit bij de cultuur van Villa Voortman, deze kan in het algemeen gezien worden als empowerend: mensen worden serieus genomen, er wordt geluisterd naar hun perspectief, ... Ferguson & Ferguson (2000) benadrukken dat het laten vertellen van mensen empowerend kan werken. (Ferguson & Ferguson, 2000 in Lesseliers, Van Hove, & Vandevelde, 2009).
Aangezien ik de verhalen van de bezoekers wil weergeven, hun authentieke stille stem, was het belangrijk om samen met de mensen te werken. Het is wel zo dat niet ieder deel van mijn masterproef in dezelfde mate een resultaat is van samenwerking, hier ga ik bij het volgende deel op in. Bij het deel 'proces' is meer terug te vinden over mijn manier van werken.

Emancipatorische kracht van het onderzoek

Zoals al enkele keren werd vermeld en uitgelegd, is het doel van mijn masterproef het weergeven van de verhalen van de participanten. Het is hun stem die in het deel 'resultaten' aan het woord is. Dit staat in contrast met de theoretische achtergrond, aangezien dit mijn visie is die ik in dat deel van mijn masterproef heb geëxpliciteerd. De linken met concepten in het deel 'resultaten' zijn ook een toevoeging van mij. Mensen die deze niet kennen, denken nu eenmaal niet in deze termen. Ik heb regelmatig geprobeerd om de betekenis uit te leggen en te verduidelijken. Voor enkele mensen was dit wennen, zo zei Peter dat dit toch wel heel abstract is. Naarmate mijn onderzoek vorderde en mijn

resultaten vorm kregen, slaagde ik er beter in om de boodschap van mijn masterproef uit te leggen. Het is niet belangrijk dat iets 'transgressie of nomadisme' genoemd wordt, wat ik wel belangrijk vind is dat er voorbeelden instaan over hoe mensen naar zichzelf kijken en dat dit steeds verandert. Het is een manier om te ontsnappen aan een labelende samenleving. Op deze manier slaagde ik er wel in transparant te zijn en mijn resultaten te bespreken.

Ik denk niet dat mijn onderzoek een grote impact heeft op Villa Voortman in het algemeen. Toch denk ik wel dat er sprake was van wederzijdse groei en verandering. In deze masterproef ben ik al enkele keren ingegaan op de zaken die ik geleerd heb. Ik werd geconfronteerd met mensen met een andere visie, maar dit geldt ook voor de bezoekers van Villa Voortman. De open dialoog die van mijn kant zorgde voor respect, begrip en een geloof in diversiteit als meerwaarde, heeft volgens mij dezelfde invloed op de bezoekers.

Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

De laatste jaren is er steeds meer wetenschappelijk onderzoek gedaan naar wat men omschrijft als 'deviante groepen' in onze westerse samenleving (van Gemert, 2009). Mijn onderzoek sluit zich hierbij aan, aangezien het gaat over een minderheidsgroep van mensen die door drugsgebruik en/of psychische problemen afwijken van de norm/'anders' zijn. Persoonlijk geef ik de voorkeur aan het begrip 'minderheidsgroep', omdat het woord deviant bij mij een negatieve connotatie oproept. (Zoals ik eerder in deze masterproef heb vermeld, is de manier waarop zaken benoemd worden belangrijk). Nerissa Stoop (2012, p. 1) spreekt over 'zorgverwekkende zorgmijders', omdat het een benaming is die voldoende specifiek is en de groep volledig omvat. De aanhalingstekens zijn wel bewust geplaatst, aangezien de term problematisch is.

Door etnografisch onderzoek en participerende observatie verkrijgen we een rijke beschrijving (van Gemert, 2009). Deze masterproef geeft ook een beeld over hoe de bezoekers denken over psychische problemen, de psychiatrie en hoe zij hiermee omgaan. Mijn masterproef geeft het 'insidersperspectief' weer (Van Regenmortel, 2009, p. 31). Ik denk dat dit nuttige informatie kan opleveren in het kader van de hervormingen van de geestelijke gezondheidszorg. Men streeft er op dit moment namelijk naar om in het kader van een gemeenschapsgerichte geestelijke gezondheiszorg te werken vanuit de vraag van de cliënt. Men zegt: "Dit nieuwe zorgaanbod is gebaseerd op de noden van personen met psychische problemen en vertrekt vanuit hun concrete leef-, leer- en werkomgeving" (*Gids naar een betere geestelijke gezondheidszorg*, 2011, p. 2). Mijn masterproef geeft een beeld van wat die omgeving inhoudt voor deze specifieke groep van mensen. Bovendien blijkt uit het onderzoek van Van Haaster & Van Wijnen (2005) en Knooren & Haaster (2008) dat informatie vanuit het perspectief van de cliënt zorgt voor een verbetering van de hulpverlening (Van Haaster & Van Wijnen, 2005 in Van Regenmortel, 2009; Knooren & Haaster, 2008 in Van Regenmortel, 2009).

Daarnaast omvat mijn masterproef ook een beschrijving van Villa Voortman en zet het de unieke kwaliteiten in de verf. Johan vermeldt dat het bijhouden van het afgelegde parcours interessant kan zijn, hij dacht hierbij aan het crea - atelier (Heyde, 2012). Persoonlijk denk ik dat alle gedichten, kunstwerken, verslagen van de bezoekersvergadering, de visieteksten en thesissen de uitbouw van dit project en de evoluties schetsen. Een interessant gegeven is dit geheel van informatie ook de verschillende stemmen weergeeft. Ter illustratie heb ik de andere masterproeven gelezen en/of met de auteur gesproken. Heyde (2012) beschrijft de opstart van Villa Voortman en de zoektocht naar de huidige locatie. Nerissa (2012) ziet de Villa dan weer als een voorbeeld van hoe 'zorgverwekkende zorgmijders' een plaats in de samenleving kunnen krijgen. De stem van de mensen van de Villa komt aan bod door Clara De Ruysscher (in ontwikkeling), haar onderzoek gaat over de betekenis van de Villa voor de bezoekers.

Door het verhaal van de mensen weer te geven, wordt hun identiteit, de geschiedenis en de politiek (expliciet) geconstrueerd en gedeeld. Dit kan zorgen voor maatschappelijke acties of zelfs verandering, aangezien mensen door deze verhalen inzicht kunnen krijgen in het perspectief van de ander (Riessman, 2000). De ogen worden geopend voor de inspanningen die de ander doet, dit kan er mogelijk voor zorgen dat men de situatie niet meer toeschrijft aan de persoon (Van Regenmortel, 2009). Crombez (2003) gaat hiermee akkoord: hij zegt dat het idee dat mensen zich niet voldoende inzetten verdwijnt, wanneer men deze mensen leert kennen. Deze masterproef wil de lezer aanzetten om een nieuw perspectief in te nemen (Crombez, 2003 in Rolfe, 2001). Op deze manier kan er een sociale beweging ontstaan, zoals dit ook gebeurd is bij andere groepen zoals holibi's (Plummer, 1995 in Riessman, 2000).

Kortom in deze masterproef wordt weergegeven wat 'psychische problemen' voor de mensen van Villa Voortman is. Ik zie deze plaats als een mini-cultuur ingebed in de cultuur van de huidige Belgische samenleving. Hier worden ze dan ook door beïnvloed. Daarnaast geeft het weergeven van een bepaalde visie, of een kaart van disability zoals Titchkosky (2002) zegt, ook richting aan wat er verder moet gebeuren. Uit deze masterproef komt bijvoorbeeld het belang van kwartiermaken en de meerwaarde van diversiteit naar voor. Tegelijkertijd onderschrijft het de waarde van Villa Voortman.

Deze masterproef beantwoordt ook aan de vraag om terug met mensen met psychische problemen in contact te gaan, aangezien kennis volgens het postmodernisme (Corker, 1998, 1999 in Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd, 2007; Danforth, 1997, 2001 in Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd, 2007; Corker & French, 1999; Corker & Shakespeare, 2002) samen gevormd wordt (Wilson en Beresford, 2002 in Roets, Van Hove, Vanderplasschen, & De Maagd, 2007).

DEEL 3: BESLUIT

Zoals in deze masterproef eerder aan bod kwam, is het afsluiten en loslaten voor mij een uitdaging. Dit besluit vormt het officiele einde van de intense ervaringen en ontmoetingen tussen mij en de bezoekers van Villa Voortman.

Belangrijk is om dit besluit te zien als een tussentijdse en tijdelijk geconstrueerd verhaal dat op dit moment een vaststaand gegeven lijkt. Deze masterproef bestaat dan ook uit een verzameling van rizome's die mensen in gesprekken met mij construeren. Het spreekt voor zich dat het onvermijdelijk gaat om een vereenvoudiging, aangezien de werkelijkheid te complex is om volledig weer te geven. Bovendien is dit verhaal ook niet af en voortdurend in evolutie.

De mensen van Villa Voortman springen op een vloeiende manier om met hun identiteit: soms identificeren ze zich als mensen met psychische problemen, op andere momenten afhankelijk van tijd en context plaatsen ze andere delen van hun identiteit voorop. Ook de reacties van de context spelen een belangrijke rol bij de elementen van hun identiteit die ze naar voor brengen. Villa Voortman wordt geschetst als een niche die op belangrijke punten verschilt van de traditionele psychiatrie en de samenleving: mensen kunnen zijn wie ze zijn, er is ruimte voor de persoon in zijn geheel met de verschillende deellidentiteiten en rollen, ...

Een ander kernelement van de Villa is de grote vrijheid. Er wordt een context gecreëerd waarin er veel mogelijkheden zijn, mensen krijgen vrijblijvend de kans om hier gebruik van te maken.
De mensen van Villa Voortman laten een mix van 'vrede hebben met' en activisme zien. Beiden gaan hand in hand en zijn een teken van veerkracht en sterkte.
In het verhaal van veel mensen valt de niet congruente situatie op die door de samenleving gecreëerd wordt. Dit is dan ook een belangrijk thema geworden. Ik heb talrijke voorbeelden gegeven van mensen die gelabeld worden als mensen die zorg nodig hebben, maar waarbij men hier tegelijkertijd niet in slaagt. De stem van de mensen van Villa Voortman is kritisch, maar tegelijkertijd is er ook veel begrip en respect voor de hulpverlening.
Eigen aan Villa Voortman is de kracht van de groep en hun samenhang. Het is opvallend hoeveel wederkerigheid er is tussen alle bezoekers. Dat is één van de meerwaardes van een niche: de contacten die ontstaan zijn vaak heel sterk. Mensen ontmoeten elkaar nu in de Villa in plaats van op straat. In Villa Voortman zijn alle elementen van de circle of courage vervuld.

Tot slot wil ik nog graag ingaan op de rol van onderzoeker in Villa Voortman. Langs de ene kant is het eenvoudig om deel te gaan uitmaken van de groep: met een open houding en voldoende tijd wordt men relatief snel in de groep opgenomen. (Dit komt volgens mij door de gastvrijheid van deze context). Een uitdaging vormt wel het contrast met de traditionele psychiatrie, men moet zoeken naar manieren om hiermee om te gaan. De mensen van de Villa staan heel open voor stagiaires en onderzoekers en velen zijn bereid om mee of samen te werken aan een masterproef of paper. Om transparant en participatief

te werken, is het vooral belangrijk om niet alleen informatie aan te bieden en vragen te stellen. Maar ook om op zoek te gaan naar hoe men dit het beste kan doen, zoals bijvoorbeeld het benoemen van de betekenis van eerder ‘abstracte theoretische concepten’. Dit is volgens mij de manier om transparantie en participatie toe te passen in de praktijk.

REFERENTIELIJST

Allan, J. (2011). Complicating not explicating: Taking up philosophy in learning disability research. *Learning Disability Quarterly*, *34*(2), 153-161.

Baart, A. (2004). *Introductie in de presentietheorie.* Utrecht: Lemma.

Barnes, C., & Mercer, G. (1997). Breaking the mould? An introduction to doing disability research. *Doing disability research*, *1*, 1-4.

Bervoets, van Ooijen & Werdmölder (2009). Cultuur onder vuur: kanttekeingen en opmerkingen bij het proefschrift kapot moeilijk van Jan Dirk de Jong over delinquent groepsgedrag van marokaanse jongens. *Tijdschrift Beleid en Maatschappij*, 36(1), 71-75.

Brendtro, L., Brokenleg, M., & Van Bockern, S. (1991). The circle of courage. *Beyond Behavior*, *2*(1), 5-12.

Brendtro, L. K., Brokenleg, M., & Van Bockern, S. (2005). The Circle of Courage and Positive Psychology. *Reclaiming Children and Youth: The Journal of Strength-Based Interventions*, *14*(3), 130-136.

Bryssinck, D. (2003). Psychose en toxicomanie. In C. Janzing, A. van den Berg, F. Kruisdijk (red.), *Handboek voor Milieutherapie deel 2. Theorie en praktijk van de klinische psychotherapie* (pp. 156–179). Assen: Van Gorcum.

Buitelaar, M. (2005). Participeren in een Marokkaans huishouden. *Kwalon 29, 10*(2), 17-21.

Cardiff, S. (2009). De veelzijdigheid van verhalen. *Kwalon*, *14*(3), 48-52.

Corker, M., & French, S. (1999). *Disability discourse*. Buckingham: Open University Press.

Corker, M., & Shakespeare, T. (2002). *Disability/postmodernity: embodying disability theory*. London: Continuum.

Crang, M. (2005). Qualitative methods (part 3): there is nothing outside the text? *Progress in human geography*, *29*(2), 225-233.

Decoster, C. (2012). Geestelijke gezondheidszorg in België. Een nieuw model voor de toekomst. *Huisarts Nu*, *41*(1), 10-13.

Deegan, P.E. (1993). Recovering our sense of value after being labeled mentally ill. J*ournal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, *31*(4), 7–11.

Deegan, P.E. (1995). Herstellen van een psychiatrische diagnose. *Deviant - Tijdschrift tussen psychiatrie en maatschappij, 2*, 18–22.

de Jong, J. D. (2007). *Kapot moeilijk: een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Aksant.

De Jonge, M. (2005). De inclusieve samenleving: het gewenste einddoel van de Taskforce Handicap en Samenleving. *Passage, 14*(3), 26-27.

Eerste kennismaking (z.j.). Disability studies Gent. Geraadpleegd via http://www.disabilitystudies.ugent.be

Eikenaar, H. (2008). Waar blijf ik met mijn verhaal? *Deviant-Tijdschrift tussen Psychiatrie en Maatschappij*, *14*(57), 30-31.

Emerson, M. E., & Fretz, I. F., & Shaw, L. L. (1995). *Writing ethnographic fieldnotes.* Chicago & London: The University of Chicago Press.

Federale overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en Leefmilieu (2011). *Gids naar een betere geestelijke gezondheidszorg: door de realisatie van zorgcircuits en zorgnetwerken.* Geraadpleegd via http://www.health.belgium.be

Ferri, B. A., & Connor, D. J. (2010). 'I was the special ed. girl': urban working-class young women of colour. *Gender and Education*, *22*(1), 105-121.

Finkelstein, V. (2004). Representing disability: *Disabling barriers–enabling environments.* London: Sage, 13-20.

Frank, G. (2000) *Venus on wheels: Two decades of dialogue on disability, biography, and being female in America*. Berkeley: University of California Press.

French, S., & Swain, J. (2004). Whose tragedy? Towards a personal non tragedy view of disability. In J. Swain, S. French, C. Barnes & C. Thomas (Eds.), Disabling Barriers – Enabling Environments (3th ed.) (pp. 34 - 40). London: Sage Publications.

Gabel, S., & Peters, S. (2004). Presage of a paradigm shift? Beyond the social model of disability toward resistance theories of disability. *Disability & Society*, *19*(6), 585-600.

Ghai, A. (2003). *(Dis)embodied form: Issues of disabled women*. New Delhi: Har-Anand Publications.

Goodley, D. (1999). Disability research and the "researcher template": Reflections on grounded subjectivity in ethnographic research. *Qualitative inquiry*, *5*(1), 24-46.

Goodley, D. (2007). Towards socially just pedagogies: Deleuzoguattarian critical disability studies. *International Journal of Inclusive Education*, *11*(3), 317-334.

Goodley, D. (2010). *Disability studies: An interdisciplinary introduction*. London: Sage.

Goodley, D. (2011). Social psychoanalytic disability studies. *Disability & Society*, *26*(6), 715-728.

Goodley, D., & Lawthom, R. (2005). Epistemological journeys in participatory action research: alliances between community psychology and disability studies. *Disability & society*, *20*(2), 135-151.

Goodley, D., & Moore, M. (2000). Doing disability research: Activist lives and the academy. *Disability & Society*, *15*(6), 861-882.

Goodley, D., & Roets, G. (2008). The (be)comings and goings of 'developmental disabilities': the cultural politics of 'impairment'. *Discourse: studies in the cultural politics of education*, *29*(2), 239-255.

Granger, D. (2010). A tribute to my dyslexic body, as I travel in the form of a ghost. *Disability Studies Quarterly*, *30*(2). Geraadpleegd via http://dsq-sds.org

Heyde, L. (2012). Luisteren naar mensen (Ongepubliceerde masterproef). Universiteit Gent, België.

Johnstone, D. (1998). *An introduction to disability studies.* London: Routledge

Junkie. (n.d.). In *Wikipedia.* Geraadpleegd april, 18, 2013, van http://en.wikipedia.org/wiki/Junkie

Kal, D. (2001). *Kwartiermaken: werken aan ruimte voor mensen met een psychiatrische achtergrond*. Amsterdam: Boom.

Kal, D. (2002). Betekenis presentiebenadering voor de sociale psyciatrie. Geraadpleegd via www.kwartiermaken.nl

Kal, D. (2008a). Passeervaarlinies: een inleiding. *Deviant-Tijdschrift tussen Psychiatrie en Maatschappij*, *14*(57), 8-9.

Kal, D. (2008b). Heerlijke nieuwe niches! *Deviant-Tijdschrift tussen Psychiatrie en Maatschappij*, *14*(57), 14-16.

Kal, D. (2010). 'Waar het huis geen zorg krijgt vindt de ontmoeting niet plaats'. *Sociale Psychiatrie*, *29*(94), 23-29.

Kal, D. (2011, April). Kwartiermaken en burgerschap. Geraadpleegd via www.kwartiermaken.nl

Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: The assessment of trustworthiness. *The American journal of occupational therapy*, *45*(3), 214-222.

Kruijthof, K. (2007). Dokterspraktijken: het ziekenhuis van binnenuit. *Kwalon, 12*(1), 20-25.

LeCompte, M. D. (2000). Analyzing qualitative data. *Theory into practice*, *39*(3), 146-154.

LeCompte, M. D., & Schensul, J. J. (1999a). *Designing and Conducting Ethnographic Research*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

LeCompte, M. D., & Schensul, J. J. (1999b). *Analyzing and interpreting ethnographic data*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

Lesseliers, J., Van Hove, G., & Vandevelde, S. (2009). Regranting identity to the outgraced–narratives of persons with learning disabilities: methodological considerations. *Disability & Society*, *24*(4), 411-423.

Marks, D. (1996). Able-bodied dilemmas in teaching disability studies. In S. Wilkinson & C. Kitzinger (Eds.), *Representing the Other: A feminism and psychology reader* (pp. 64-67). London: Sage.

Marks, H. & Wester, F. (2008). Etnografie, geldigheid van de Baron van Münchhausen. *Kwalon, 13* (1), 3-14.

Moors, H. (2009). Drempels, doorvragen en hard werken. *Kwalon, 14* (2), 31-36.

Morise, J. M. (1994). "Emerging from the data": The cognitive processes of analysis in qualitative inquiry. In J. M. Morse (Ed.), *Critical issues in qualitative research methods* (pp. 23-43). United states of America: Sage Publications Inc.

Muys, M. (2008). Druggebruik door (recente) migranten: een casestudie van Iraniërs in belgië. *Kwalon*, *13* (1), 51- 64.

Nabi, S. S. (2011). Toegang, rapport en ethiek bij een etnografisch onderzoek naar hawala-bankieren. *Kwalon*, *16* (1), 34-40.

Plooy, A. (2008). Ontsnapt uit de verblijfsafdeling. *Deviant-Tijdschrift tussen Psychiatrie en Maatschappij*, *14*(57), 4-8.

Poels, T. (2006). *Ritmiek van organisatieverandering: een etnografisch exploratief handelingsonderzoek naar ritmiek van organisatieverandering en de betekenis hiervan voor de mensen die dit veranderproces doormaken*. Delft: Eburon Uitgeverij BV.

Price, J., & Shildrick, M. (2002). Bodies Together: Touch, Ethics and Disability. In M. Corker & T. Shakespeare (Eds.), *Disability/postmodernity: Embodying disability theory* (pp. 62-75). London: Continuum.

Purcell-Gates, V. (2004). Ethnographic Research. In N. K. Duke, & M. H. Mallette (Eds.), *Literacy research methodologies* (pp. 92-113). New York: The Guilford Press.

Riessman, C. K. (2000). Stigma and everyday resistance practices childless women in South India. *Gender & Society*, *14*(1), 111-135.

Riessman, C. K. (2003). Analysis of personal narratives. In J. Holstein & J. F. Gubrium (Eds.), *Inside interviewing: New lenses, new concerns* (pp. 331-346). London: Sage Publication.

Rioux, M. H. (1997). When Myths Masquerade as Science: Disability Research from an Equality-Rights Perspective. In L. Barton & M. Oliver (Eds.), Disability Studies: Past, Present and Future' (Chapter 7, pp. 99- 113). Leeds, UK: The Disability Press.

Roets, G., & Goedgeluck, M. (2007). Daisies on the Road Tracing the Political Potential of Our Postmodernist, Feminist Approach to Life Story Research. *Qualitative inquiry*, *13*(1), 85-112.

Roets, G., & Goodley, D. (2008). Disability, Citizenship and Uncivilized Society: The smooth and nomadic qualities of self-advocacy. *Disability Studies Quarterly*, *28*(4).Geraadpleegd via http://dsq-sds.org

Roets, G., Reinaart, R., & Van Hove, G. (2008). Living between borderlands: discovering a sense of nomadic subjectivity throughout Rosa's life story. *Journal of Gender Studies*, *17*(2), 99-115.

Roets, G., Van Hove, G., Vanderplasschen, W., & De Maagd, M. (2007). Exploratie van succesverhalen van mensen met psychische problemen met betaald werk: op zoek naar krijtlijnen van recovery-georiënteerde trajectbegeleiding. *Orthopedagogische Reeks Gent*, *28*, 1-299.

Rolfe, G. (2001). Postmodernism for healthcare workers in 13 easy steps. *Nurse education today*, *21*(1), 38-47.

Salmon, P. (2003). How do we recognise good research. *The Psychologist*, *16*(1), 24-27.

Sermijn, J. (2007). *Scènes uit een ontmoeting: de relatie tussen mens en psychiatrische diagnose.* Leuven: Acco.

Sermijn, J., Loots, G., & Devlieger, P. (2009). Het onderzoeken van verhalen over het zelf: een narratieve, rizomatische benadering. *Kwalon*, *14*(3), 17-26.

Sethi, B. (2012). Searching for self in a world of labels. *Disability & Society*, *27*(5), 717-722

Stoop, N. (2012). Van het bed naar de samenleving: een literatuurstudie naar hoe zorgmijders toch een plek kunnen verkrijgen in onze reguliere samenleving (Ongepubliceerde masterproef). Universiteit Gent, België.

Swanborn, P. G. (2004). Kwalitatief onderzoek en exploratie. *Kwalon*, *9* (2), 7-13.

ten Voorde, H. & van Gemert, F. (2008). Van ingehuurde vuisten tot beroepsgroep. *Tijdschrift voor Criminologie, 50* (4), 372- 383.

Thomas, C. (1999). *Female forms: Experiencing and understanding disability*. Buckingham: Open University Press.

Thomas, C. (2004). How is disability understood? An examination of sociological approaches. *Disability & Society*, *19*(6), 569-583.

Titchkosky, T. (2002). Cultural maps: Which way to disability? In M. Corker & T. Shakespeare (Eds.), *Disability/postmodernity: Embodying disability theory* (pp. 145-160). London: Continuum.

Titchkosky, T. (2003). *Disability, self, and society*. Toronto: University of Toronto Press.

Tregaskis, C. (2004). *Constructions of disability: Researching the interface between disabled and non-disabled people*. London: Routledge.

Tregaskis, C., & Goodley, D. (2005). Disability research by disabled and non-disabled people: Towards a relational methodology of research production. *International Journal of Social Research Methodology*, *8*(5), 363-374.

Vandekinderen, C., Roets, G., Roose, R., & Van Hove, G. (2012). Rediscovering Recovery: Reconceptualizing Underlying Assumptions of Citizenship and Interrelated Notions of Care and Support. *The Scientific World Journal*, *2012*.

van Gemert, F. (2009). De rijke inzichten van participerende observatie. Sociologie Magazine, 1. Geraadpleegd via http://sociologiemagazine.nl/

Van Hove (z.j.). Zorgboerderijen in Vlaanderen: op zoek naar de (ped)agogische waarde van zorgboerderijen. Geraadpleegd via www.groenezorg.be/

Van Hove, G., Claes, L., De Schauwer, E., Mortier, K., De Munck, K., Verstichele, M., C., Leyman, K., Smet, D., & Vandekinderen, C. (z.j.). Kwaliteitsgaranties voor kwalitatief onderzoek: alternatieven voor 'platgetreden paden'. Geraadpleegd via persoonlijke communicatie.

Van Hove, G., De Schauwer, E., Mortier, K., Claes, L., De Munck, K., Verstichele, M., Vandekinderen, C., Leyman, K., & Thienpondt, L. (2012). Supporting graduate students toward "a pedagogy of hope": Resisting and redefining traditional notions of disability. *Review of Disability Studies*, *8*(3), 45-54.

van Leeuwen, B. (2005). Erbij horen: enkele aantekeningen over de verhouding tussen psychiatrie en multiculturalisme. *Passage, 14*(3), 20-25.

Van Loo, D. (2008). 'Het leven zoals het is': een coöperatief narratief onderzoek naar levensverhalen met mensen met een beperking (Ongepubliceerde masterproef). Universiteit Gent, België.

Van Regenmortel, T. (2007). Empowerment en vraagsturing in de zorg: onlosmakelijk verbonden? *Tijdschrift voor Welzijnswerk, 31*(288), 6-14.

Van Regenmortel, T. (2009). Empowerment als uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, *18*(4), 22-42.

Vercruyssen, W. (2008). Zorgboerderijen: een vernieuwend concept in het streven naar de rehabilitatie van chronisch psychiatrische patiënten (Ongepubliceerde masterproef). Universiteit Gent, België.

Vickers, M. H. (2002). Researchers as storytellers: Writing on the edge—and without a safety net. *Qualitative Inquiry*, *8*(5), 608-621.

Villarruel, F. A., Perkins, D. F., Borden, L. M., & Keith, J. G. (2003). *Community youth development: Programs, policies and practices*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Whittemore, R., Chase, S. K., & Mandle, C. L. (2001). Validity in qualitative research. *Qualitative health research*, *11*(4), 522-537.

Bijlage 1: Schematische voorstelling van de resultaten

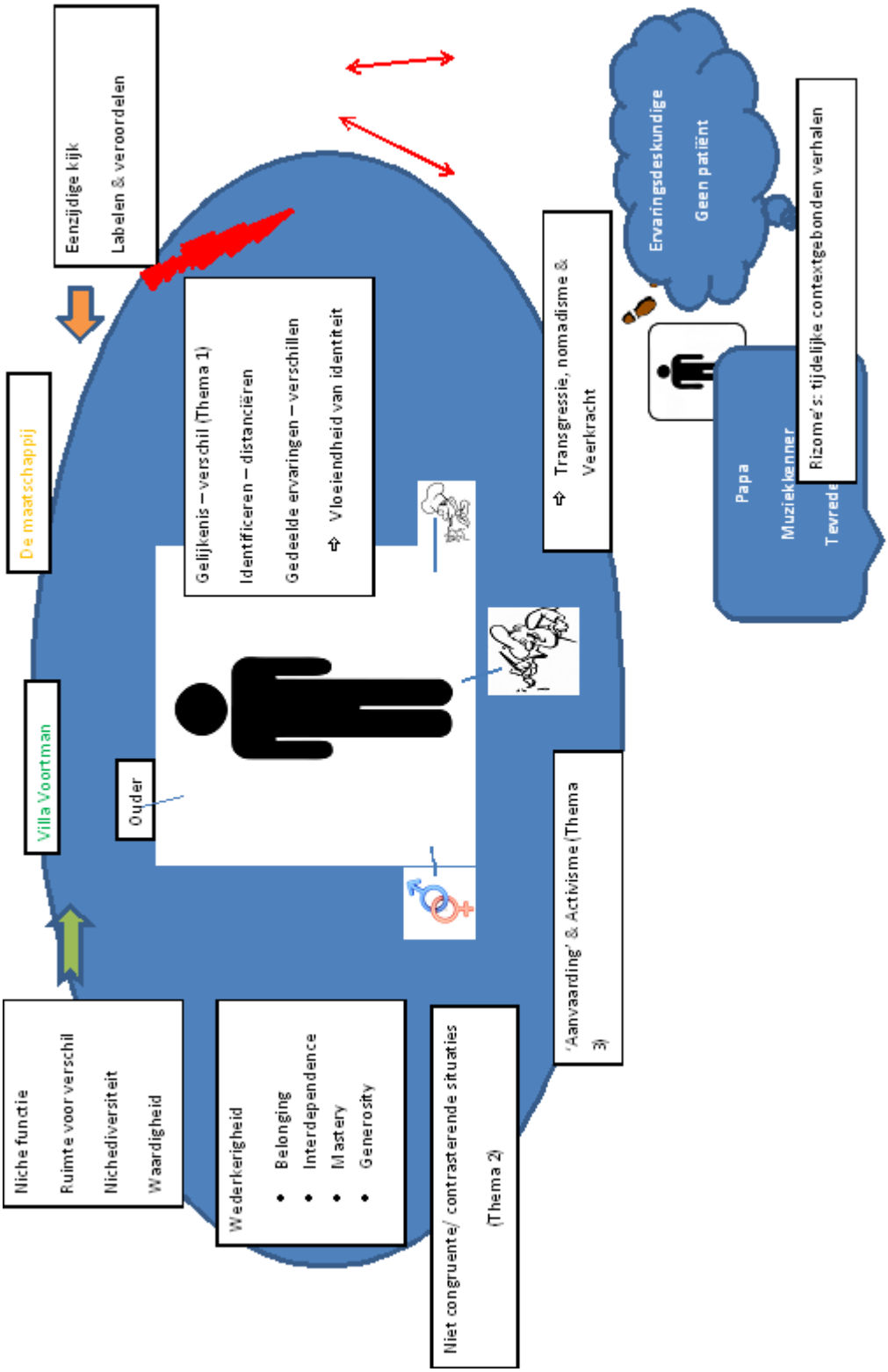

Bijlage 2: Abstract van de masterproef van Flore Van Assche

ABSTRACT

Sociaal-artistieke projecten [SAP'en] zijn het resultaat van een beleidsinitiatief die volwaardige participatie voor maatschappelijk kwetsbare individuen aan de samenleving tracht te beogen. Vanuit orthopedagogisch standpunt wordt inclusie gedefinieerd vanuit een relationeel perspectief. De opzet van dit onderzoek is er dan ook op gericht om te achterhalen in welke mate SAP'en, die fungeren als ontmoetingsplaats tussen minderheids- en meerderheidsgroepen, die doelstelling bereiken.

Een etnografisch onderzoek in Theater Antigone, waarbij de onderzoekster drie maanden intensief deelnam aan repetities en voorstellingen, lag aan de basis. Uiteindelijk werden de data onderworpen aan een thematische analyse en werden de bevindingen teruggekoppeld naar drie andere SAP'en, teneinde de transfereerbaarheid van de data te verhogen.

De diverse samenstelling wordt door de minderheidsgroep noodzakelijk geacht, daar dit hen enerzijds in de mogelijkheid stelt los te komen van stigmatisering, en anderzijds de basis legt voor nieuwe zelfpercepties. Daarnaast ontwikkelen zich veelal vriendschappen tussen de deelnemers, weliswaar vaak op basis van homogeniteit. Desondanks ontwikkelt zich een vertrouwen, wat tot uiting komt in wederzijdse emotionele steun. Tot slot bleek dat de meerderheidsgroep zich veelal positioneert in een zorgfunctie en op die manier streeft naar aanpassing van de minderheidsgroep.

Doordat opvattingen bijgesteld worden en leiden tot een groter wederzijds begrip, wordt de kracht van diversiteit aangetoond. Anderzijds brengt de meerderheidsgroep de normalisatieprocessen steeds weer binnen. De conclusie van deze masterproef luidt dan ook als volgt: 'Verbinding is niet mogelijk zonder ontwrichting'.

Flore Van Assche

Studente Pedagogische Wetenschappen, afstudeerrichting Orthopedagogiek

Sociaal-artistieke projecten als krachtig wapen tegen sociale uitsluiting?

Promotor: Prof. Dr. Geert Van Hove

Academiejaar: 2012-2013